

Навршило се
2000 ГОДИНА ОД БЛАГОВЕСТИ ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ

Нека мука и тескоба
наших дана узмакну пред
светлошћу и радошћу
Васкрсења Господњег!
Никада не заборављајмо
да оно значи и почетак,
сигурни залог и посто-
јани темељ нашега вас-
крсења! Смрт и пропаст
никоме, а живот и спа-
сење свакоме живом и
свему постојећем!

(Из овогодишње
Васкршње посланице
архијереја Српске цркве)

Калинник

БРОЈ 2
ЗА 1999. ГОДИНУ
ДОНОСИ:

Иларион Зеремски
БЛАГОВЕСТ ПРЕСВЕТОЈ
БОГОРОДИЦИ

Стр. 2.

Драгољуб Јовановић, протојереј
ИКОНА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ
ТРОЈЕРУЧИЦЕ У ЈАГОДИНИ

Стр. 10.

Сава, епископ шумадијски
ДВА ПИСМА ПАТРИЈАРХА
КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГ
ЈОАКИМА III ПАТРИЈАРХУ
СРПСКОМ ЛУКИЈАНУ

Стр. 16.

Владан Костадиновић
ТРИ ВЕКА УНИЈЕ
КОД РУМУНА

Стр. 18.

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни:
Велике царске двери с
представом Благовес-
ти, манастира Хилан-
дара, које је насликао
познати хиландарски
сликар Георгије Ми-
трофановић, 1615/1616.
године;

На претпоследњој
страни:
Распеће Христово,
црква Светог Крста
манастира Острога,
1666/1667. године;

На последњој страни:
Манастир Благовеш-
тење код Страгара

Црквени хор „Свети Стефан Високи“ из Младеновца

СМРТ И ВАСКРСЕЊЕ

„А он (Јуда) узевши залогај одмах изиђе; а беше ноћ“ (Јов.13,30). Беше ноћ у коју Јуда уђе, уставши са тајне вечере решен да изда свога дотадашњег Учитеља. Беше ноћ, наглашава апостол и јеванђелист Јован, јер ноћ је Јудино време, време када се врше злочини и време које злочинци воле, мислећи да ће њихова дела остати сакривена. Сва демонска тама овога света гомила се, устаје тог четвртка пре скоро две хиљаде година, спремајући се за одлучни и коначни бој, који ће се забити сутрадан, на Велики петак. Ноћ против дана, тама против светlosti. Устаје творевина на Творца, устаје човек на свога Створитеља, објављујући да Га не жели, да је овај свет његово (човеково) царство и да је Бог у њему сувишан и непотребан. „Својима дође, и своји га не примише“ (Јов.1,11). Те ноћи Исус је ухваћен, издан пољупцем, и одведен да му се суди. А разлог? „Људи моји, шта сам вам учинио; нисам ли чудесима испунио Јudeју; нисам ли мртве једном речју васкрсавао; нисам ли сваку болест исцељивао; како ми враћате?“ (Велики петак, Слава на Господи возвах). Човек суди Богу. Понтије Пилат, римски намесник, суди Сину Божијему. Царство земаљско, у лицу римског намесника, суди Цару будућег века. Земља суди Небу. Пред Понтијем Пилатом, пред најмоћнијим светским царством, стоји „јагње Божије“ и не одговара на оптужбе. „Зар мени не одговараш? Не знаш ли да имам **власт** да те распнем и власт имам да те пустим?“ (Јов. 19,10). Светски владари и светска царства расположу нашим животима и животима народа. У њиховим је рукама да ли ће неки човек постојати. У рукама Понтија Пилата је био, како се то њему

чинило, и живот Сина Божијега. Само у једном тренутку у целом свом животу, Понтије Пилат, овоземаљска власт, је био лицем у лице са Истином. Само у том једном тренутку, све је зависило од њега. Могаје да бира између политичких спекулација и Истине. Власт му је, како му то каже и сам Христос – била дата свише (Јов. 19,11) не као вредност сама по себи, већ да служи истини, правди, милосрђу и братству између људи и између народа. Али, Пилат то није схватио, ни он, а ни многи властодршци у прошлости и у садашњости. И изабрао је погрешно. Власт је кроз Понтија Пилата одлучила да Истина и Бог не треба да постоје. Да постоји само моћ и сила, која сваког, па чак и Бога, могу да осуде на патњу и смрт. Тако почиње пир „овога света“, када је извршен најстрашнији злочин у историји – човек је убио свога Творца. „А од шестога часа би тама по свој земљи до часа деветога“ (Мат. 27,45). Сунце се застидело и сакрило своје зраке, природа се побунила, а само је „овај свет“ ликовао, мислећи да је однео коначну победу. Тама је завладала земљом. Дошла је ноћ у којој се чуо само надгробни плач мајке, Пресвете Богородице: „Животе како умиреш; како и у гробу обитаваш“ (Статија прва на Велику суботу). Изгледало је, чак и апостолима, да је све готово. Још један праведник је невин пострадао и ништа више. Али, Живот спава, а смрт дрхи. Велики је то залогај за њу, да га прогута, а да сама не буде прогутана. Жене мираносице, које у први дан недеље, врло рано пођоше да помажу миром тело Христово, запита анђеос: „Што тражите живога међу мртвима? Није овде, него устаде“ (Лук. 24,5). Ту најрадоснију вест, икада

изречену, благовести Црква већ две хиљаде година. Смрт је побеђена, уништена. Васкрсао је Богочовек Христос и сваки „који верује у мене ако и умре, живеће“ (Јов. 11,25).

Драги наши суграђани, воља Божија је да у страдању проведемо ове свете и благословене дане који су пред нама. Још једном, по који пут у историји, Господ је допустио да понесемо тежак крст народног опстанка. И опет и опет, нам показује да је живот тежак и неизвестан, да се састоји од непрестаног умирања и васкрсавања. Сви снови и тежње о лагодном и безбрежном животу се у једном трену распрше и остаје само оно што нам је и Господ обећао: „У свету ћете имати жалост“ (Јов. 16,33). Озбиљност и ових светих дана нашег историјског тренутка нас подсећају да је **крст** символ наше вере, да је „крст хранитељ васељене и украс Цркве“, да нам кроз страдање ваља ући у Царство Небеско. Не зато што Господ жели да нас мучи, већ зато што је то закон „овога света“. Зло устаје на Господа и на све оне који му служе. „Долази време када ће сваки који вас убије мислити да Богу службу приноси“ (Јов. 16,2). Али, подсетимо се и на то, да **није свако** страдање спасносно. Подсетимо се, да су са Господом на Голготи била и два разбојника. И један и други су подједнако страдали и пали. Један је на самрти завапио Господу и постао први становник поново отвореног Раја. Једноме је страдање било на спасење, а другоме на пропаст. Ако и у овом тешком тренутку треба да понесемо крст опстанка, онда нека нам то буде на спасење, а не на пропаст. Нека онда ове свете дане проведемо обраћени Господу, у посту и молитви, а не у песми и игри. Онај који нам је

дао крст, да ће нам онда снаге и да га изнесемо. Напунимо наше цркве и манастире. Уз-несимо наше молитве Ономе који нас једини може избавити од страдања и тако дочекајмо централни догађај наше вере – дан Васкрсења Христова. Јер то је коначна реч Христова. То је одговор на страдање и крст. Нити нам свет може дати радост, светлост и пуноћу тога дана, нити нам их може одузети. Онако како је Господ васкрсао тако ћемо и ми васкрснути у последњи дан. Али, Васкршња радост није остав-

љена само за крај историје. Она је у њу ушла и постала нераскидива димензија људске историје. Све се креће на крају, ка уласку у Царство Небеско. Оно и онај ко се томе противи, већ се сада налази на историјској странпутици. Господ нам није показао како ћемо решавати поједине историјске проблеме, јер историја је заједничко дело Бога и човека. Тако сви ми сносимо одговорност за сваки појединачни тренутак, а такође сносимо одговорност и за будућност коју градимо. Али,

Господ нам је показао крај. Његова ће реч бити последња. Његово ће царство на крају тријумфовати. У њему неће бити силе и моћи, страдања и мука. Предокушају тог Царства идемо у сусрет и зато „не бој се мало стадо...“ (Лук. 12,32), не бој се ничега што лети ноћу, јер ноћ је Јудина, а његово време заувек је прошло. Христос васкрсе и победи „свет“. Васкрсе Христос и ни једнога мртвога у гробу! Васкрсе Христос и живот царује!

Зоран Крстић, протојакон

Две хиљаде година Благовести

БЛАГОВЕСТ ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ¹

Лук. I, 26-38.

У овом одељку описује св. јеванђелист Лука један од најтајанственијих, за наш човечији ум најнесхватљивијих, но најзначајнијих свештених догађаја у историји човечанства, који је Божји Промисао извео ради нашега спасења, и на који не можемо нити смемо друкчије гледати, до умним оком и са свештеним трепетом и страхопоштовањем. Тада је најзначајнији догађај у историји економије нашега спасења јесте благовест архангела Гавриила пресветој Богородици Марији и њезино зачеће. Од тога момента почиње остваривање и извршење од давних времена наговештаване велике тајне: *Богът живе съ въ плюти...*. Наговештавање о тој великој тајни отпочело је још у рају одмах после пада првих људи: *съмъ жиинъ сокрѣшилъ главъ змія* (Пост. III, 15) и иде кроз све старозаветно доба све у јаснијем и одређенијем облику. Давид добива откривење од Бога, да ће његову семену – потомку утврдити престо на векове и Бог ће му бити отац, а он ће му бити син (2 Цар. 12-14). Давид и пророци у појединим откривењима добивају све више нових карактеристичких црта потомка Давидова – Месије, тако да су при крају старозаветнога периода лик и делатност Месијина појединим просвећеним и праведним људима излазили пред очи као познати и одређени: Он је Господ, оправдање наше (XXXIII, 16); друго божанско име му је Емануил, а зачеће га Девојка (Ис. VII, 14) и родиће Га у Витлејему јудејском (Мих. V, 1-4), Он је Син човечији а у исти мах и Бог и као таквоме дата му је власт и сила и царство, све му служи и царство његово је вечно (Дан. VII, 13-14) и као такав и

носи имена божанска: Диван, Саветник, Бог маћни, Отац вечности, Кнез мира (Ис. IX, 6). На њему ће почивати Дух Господњи, дух мудрости и разума, дух савета и моћи, дух знања и побожности (Ис. XI, 1-2) и доћи ће време кад ће се к њему као корену Јесејеву обратити језичници (ст. 9, 10) и. т. д. Једном речи, у његовој ће се личности усрдсредити сва теократска достојанства; Он ће бити и цар и првосвештеник и пророк. И тада је благовест пророчка, пошто је поред другога имала и припремни значај, свакако је много допринела томе, да се многонапаћени ѡудејски народ, изложен у току многих векова разним искушењима и саблазнima, знао одржати на достојној висини свога позива, да није клонуо под силним теретима. Нада на сјајну будућност, на долазак и величанствени рад Месије-Цара пружала му је као носиоцу откривења потребну снагу за одржање, а саме невоље упућивале су га већма и већма, да проучава и приљубљује се пророштвима и да се све јаче и јаче развија у њему чежња за избавиоцем – Месијом. И кад се та чежња развила до потребне висине, кад је очекивање Месије постало изванредно живо и дошло до врхунца, онда је наступила *кончина лѣта* и Бог посла Сина Свога Јединца... Тада је сишао с неба божански Логос (= Слово) Син Божји и примио на се човечију природу, овалпотио се, зачео се у утроби очишћене претходно од свакога греха те пречисте Девојке и постао Богочовеком. Како је то изведено, није дело човечјега ума да испитује, јер у створеном свету нема ничега, што би се иоле могло испоређивати са тим божанским

величанственим чином. Једино што се може са тим испоредити јесте стварање првога човека, Адама; оно је делимичан прототип рођења Исуса Христа; па и ту има велике разлике: Адам као створени из праха навукао је грехом смрт на све човечанство, а Месија Богочовек, зачет и рођен од пресвете Девојке као безгрешан, спасава све човечанство од греха и смрти... И баш због тога је и морао постати Бог Богочовеком.

Опис анђелове благовести код св. јеванђелиста Луке изложен је сасвим просто и једноставно, т.р. наивно, потпуно објективно, без икаквог субјективнога уметка те нам баш то изложење по себи пружа довољно јемства за истинитост и тачност описанога величанственога догађаја, тога чуда над чудесима.

У овој повести лако се могу приметити три саставна дела. У првом се износи јављање анђела пречистој Девојци (ст. 26–29); у другом – благовест његова (ст. 30–33), а у трећем – потврда и разјашњење исте благовести (ст. 34–37), а као додатак можемо сматрати пристанак пресв. Марије (ст. 38.).

Ст. 26–27. А у шести месец послала је Бог анђела Гаврила у град галилејски по имени Назарет к Девојци зарученој за мужа, по имени Юсија, из дома Давидова, и име беше Девојци Марија – У шести месец означава према контексту (ст. 24, 25) време од дана зачећа Јована Претече, јер је јеванђелист о томе говорио непосредно пред овим. Према највероватнијем рачунању зачеће Јована Претече односно благовест анђелова Захарији била је у септембру 748. год. од осн. Рима, дакле благовест пресв. Марији додогдила се у марта 749. г., те је према томе у потпуном складу са црквеним предањем, које ставља тај свештени догађај на 25. март. Да је отприлике толики размак времена између једнога и другога догађаја, потврђује и Лук. I, 41. – Анђео Гавриил. Реч анђео значи; весник, гласник. Тим називом оначавају се нетелесна, духовно–разумна суштаства, створена пре стварања видљивога света, и то добра суштаства, која су се одржала у добру, када су други отпали од Бога (ћаволи). Место становиња анђела јесте небо и Бог их шаље као посланике ради јављања и извршавања Његове свете воље. Јављају се они различито: у сну, на јави, у виђењу и. т. д. у обличју човечјем, Гавриил (= снага Божја) јесте један од највиших и најближих к Богу анђела (предстоји пред његовим I, 19). Он нам се увек приказује као гласник који носи добре гласове и као моћан служитељ и помоћник Божји у стваралачкој делатности Божијој, као гласник Господа–Спаситеља, доким је делатност архангела Михаила да руши и обара све противне снаге што се противе Богу, он је гласник Господа као Судије света. – У град галилејски. Галилејом се називао у ово доба северни део Палестине с ове стране Јордана. Становали су у њој разни народи осим Јевреја, (Грци, Сирци, Арапи) и то измешано још од стarih времена. Стога већ пророк Исаја назива Галилеју језичнич-

ком (IX, 1). Становници Јудеје слабо су ценили религиозност своје браће у Галилеји и гледали су на њих с висока. У ово доба владао је у Галилеји (и Пареји) син Ирода Великога, Ирод Антипа, човек слаб и неморалан а уз то и веома лукав. – Назарет (од јевр. речи нецер – изданак, шиљника) је морао бити сасвим незнатно место, пошто се не спомиње ни у старозаветним списима ни код Јосифа Флавија, а и Јудеји у Христово доба нису га јако ценили као што се то види из презивих речи наивнога Натаанаила: Из Назарета може ли што добро бити (Јов. I, 47. Испор. VII, 52)? Назарет је лежао у колену Завулонову, делом у долини, делом на косини једнога брега недалеко од горе Тавора и близу места Кане. Становници су били сиромашни. Околина Назарета била је врло лепа и положај самога места био је живописан (испор. Лук. IV, 20). То потврђује и данашњи његов положај, но у оно доба када је сва Галилеја изгледала као какав перивој морао је бити много лепши. Назарет се очувао до данас и зове се Ен–Назирах и има три тисуће становника. И у том незнатном и презреном градићу становала је пресв. Девојка Марија, у том градићу провео је своје детињске и младићке године Богочовек Исус! Како су неиспитани путеви Промисла Божјега! – К девојци зарученој за мужа по имени Юсија. У јеванђелима нема иначе никаквих других података о пресв. Богородици. Предање нам пак казује да је она била кћи праведних Јоакима и Ане, да је ова била нероткиња те да је пресв. Богородица рођена у њиховој старости као топлим молитвама испрошени дар од Бога. Кад јој се навршило три године довели су је родитељи у храм и вaspitavala се при храму међу женама и девојкама које су се посветиле Богу на службу. Исто тако из предања дознајемо, да се још док се налазила при храму заветовала, да ће провести свој живот у девојаштву. Касније се заручила за Јосифа. Међутим према књ. Број. XXX, завет девојке или жене могао је поништити отац или муж, а својим пристанком давали су они истоме законску снагу. А кад узмемо у обзир, да је пресв. Девојка у ово доба била заручена за Јосифа (испор. Мат. I 18), као и питање које је она ставила анђелу (ст. 34), видимо, да је Јосифу био познат њезин завет, да га је он признао и утврдио, те да ју је заручио за себе тога ради, да буде чувар њезина девојаштва, да је, по изгледу као муж, штити и сачува од опадања па и смрти, јер би могла бити кажњена као тобожња прелубница (Злат.). Са тим је у складу и св. предање, по коме је Јосиф у то доба био старији човек, удовац и отац више деце из првога брака. – После извршене заруке заручница је неко време остајала у дому својих родитеља. Затим се свечано држала свадба и тада је младожења водио заручницу у свој дом. Да ли је тако било и са пресв. Девојком? Многи оци и старији тумачи узимају, да је она и до и после заруке живела код Јосифа, но са тим је тешко довести у склад Мат. I, 20, 24, а и иначе нема никакве потврде у читавом Старом Завету

за такав обичај, иако се заруци придавао скоро исти значај као и самом браку и закон је заручницима пружао скоро иста права и дужности као и у браку. Према овоме довољно је било за Маријину заштиту и одбрану што је била заручена без обзира на то да ли је она живела у његову дому или не. Нешто касније свакако узео ју је у свој дом (Мат. I, 24). О самом Јосифу знамо врло мало, наиме: да је био потомак цара Давида (Лук. II, 4) и син Јаковљев (Мат. I, 16), да је живео у Назарету као занатлија – дрводеља (Мат. XIII, 55), да је био сиромашнога стања (Лук. II, 24) и да је био „праведан“ (Мат. I, 19). – Из дома Давидова. Граматички односи се ово на Јосифа, пошто се даље вели: Девојци по имену Марији² место из дома Давидова по имени Марији. Но кад се узме у обзир, да Лука већ на другом месту спомиње да је Јосиф био потомак Давидов, да се и у ст. 32. и 69. претпоставља да је и она из дома Давидова, као и то, да Лука овде намерно истиче њезино девојаштво с обзиром на пророштво Исајино (VII, 14: гле, девојка ће зачети и т. д.) и да је у овој повести главна особа пресв. Богомати, много је вероватније да се речи из дома Давидова односе на њу а не на Јосифа. У овој прилици постаје нам много јаснији и одређенији њезин положај према Јосифу као заручнику. Према Мојсијеву закону (Број XXXVI, 6. 7) јединица у родитеља као једина наследница родитељског иметка могла се удати једино за човека из свога племена те да имање њезино остане у племену. Тако се и пресв. Богородица као јединица и поседница иако незнатнога имања заручила а касније и удала за Јосифа из истога дома Давидова, који јој је по свој прилици био и рођак, да јој он буде чувар њезина девојаштва и заштитник, – Марија. Ово је грчки облик јеврејскога имена Мирјам.³ Према предању св. Марији пред анђелом посетом баш је читала књигу пророка Исаије. Стога се на многим иконама, у којима се приказује благовест, представља где седи пред отвореном књигом.

Ст. 28. И ушавши к њој анђео рече: Радуј се, благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама. – Радуј се код Јевреја (и код Грка) обичан поздрав, дакле: здраво. – Благодатна = облагодаћена. Тај израз показује на пуноћу благодатних дарова Божјих. Тиме анђео показује, да на Марији почивају особито благоволење и благослови Божји, те да она у том погледу надмашава све људе. Она је нарочита изабраница Божја као таква којој је одређено, да буде мати Богочовека. – Господ је с тобом. Овај се израз истина употребљавао као обичан поздрав, као израз лепих жеља једнога према другом, но он овде није употребљен у томе значењу (Господ нека је с тобом), већ њиме анђео храбри и уверава пресв. Девојку, да је Господ одиста с њом као с облагодаћеном слично поздраву, којим је поздравио анђео Гедеона (Суд. VI, 12). – Благословена си међу женама јесте опет необичан поздрав и означава, да је она изнад свих женскиња, да је она најсретнија, најблаженија, најбоља, прва међу

свима женама. Па и како да није и ко би јој смео то порицати, кад јој је било одређено да буде Богомати? Као што се види уз обичне поздраве додао је анђео и много шта тако неочекивано, величанствено, да је то морало код Марије изазивати очекивање нечега чудеснога, али за сада још непојмљивога за њу. Анђео је тим изразима показивао на величанственост предмета његове благовести.

Ст. 29. А она видевши га забуни се од речи његових и размишљаше, какав би био поздрав овај. Изненадна појава анђела, а још више његове загонетне, узвишене и по св. Марију тако ласкаве и значајне речи доведоше је у велику неприлику и забуну. Но ова забуна, овај свештени страх није дошао код ње од сумње и неверовања као што је то било код Захарије, већ се код ње узбудио осећај њезине девојачке смерности. Свежане речи анђела, који је у своме поздраву уздиже изнад свих жена изазвале су по свој прилици у њезину уму сећање на сличне речи анђелове Гедеону. Она не одговара анђелу, већ почиње да улази у себе, забуна полагано пролази и уступа место размишљању о том необичном догађају и још необичнијем поздраву. Шта хоће анђео са тим да рекне? Шта је смисао тих узвишених речи? Она осећа, слути, да ће јој од Бога бити повериен неки велики задатак, али какав и откуд баш њој? Она ћути смерно не отпоздрављајући, а у исти мах у својој девојачкој невиности она не пада у неверовање; не сумња у искреност и истинитост анђелових речи; она верује позиву Божјем преко анђела, само размишља, какав би то могао бити тај позив и откуда исти њој сиротој и незнатној.

Ст. 30. И рече јој анђео: не бој се Марија! јер си нашла благодат у Бога. Анђео је имао да саопшти пресв. Марији највеће откривење Божје. Да она разуме и прими исто неокрњено потребан јој је био светао расположај душе; међутим, она је била у забуни и страху. Анђео је то провидео, те хотећи да је врати у мирни расположај у коме се до овога налазила храбри је речима: не бој се Марија! јер си нашла благодат у Бога. У своме поздраву назвао је њу анђео благодатном. Сад умирујући је тумачи у исти мах зашто ју је назвао благодатном: наиме, она је својом љубављу и оданошћу према Богу нашла благодат, стекла благовољење у очима Његовим, показала се достојна онога за што ју је Бог изабрао, да буде мати Богочовека, те да се узнесе изнад свију који су од човека рођени. Она је дошла до такве чистоће и савршенства, да постане достојна да дође у непосредни дотеџај са чистоћом Божанства, да буде сместиште Бога-Логоса, те да постане Царицом неба. Његове речи дакле, не треба да је буне ни страше. Вест коју јој он доноси радосна је не само за њу већ и за сав свет.

Ст. 32. И ево, ти ћеш зачети и родићеш Сина и нарећи ћеш му име Исус. Ове анђелеве речи подсећају нас на речи пр. Исаје (VII, 14), а свакако су подсетиле и пресв. Девојку, јер јој је то пророштво несумњиво било познато. Постоји чак и такво предање, да је она непосредно баш пред

тим читајући књигу пророка Исаје дошла до тога места и размишљала о њему. И сада је анђео извештава да је она та девојка о којој је говорио Исаја. Код истога читамо: и нарећи ће му име Емануил, а овде: и нарећи ће му име Исус. Ово стоји једно с другим у потпуном складу. Наиме: народи ће Месију назвати Емануил а то значи: с нама је Бог. Тиме је пророк означио природу и достојанство Месије, т.ј. да ће он бити и Бог и човек. Марија ће му пак дати име Исус (од јевр. Јехошуа, скраћ. Јешуа = Бог је помоћ) што по речима самога анђела значи Спаситељ⁴ т.ј. Он ће тиме, што ће уништити грех и смрт који су царевали од првога човека, заронити онај јаз који је отуда био повучен између Бога и човека, те приближивши нас к Богу учинити, да се успостави првобитно стање, кад је био Бог с нама. А то је опет могао учинити само онај, у коме су спојене и Божанска и човечја природа нераздельиво и несливено у једном лицу, у особи Богочовека, какав је и био и јесте Исус Христос, који нека је благословен у векове. – Што је анђео овом приликом казао пресв. Марији о давању имена њезину Сину–Месији, поновио је касније у виђењу и Јосифу (Мат. I, 21).

Ст. 32. 23. Овај ће бити велики и Син Највишега назваће се и даће Му Господ Бог престо Давида оца Његова и цареваће у дому Јаковљеву у векове и царству Његову неће бити краја. Сада анђео разјашњавба пресв. Девојци природу и својства узвишенога божанскога Детета, које ће она родити, и то старозаветним тајanstvenim језиком, који је њој био добро познат. Он ће наиме као Богочовек бити велик т.ј. безуветно и неограничено велик, а не као Јован Претеча, о коме је анђео рекао Захарији, да ће бити велики пред Господем т.ј. као роб пред Господем, као човек. И Син Највишега назваће се, т.ј. биће такав и биће признат од свију као такав, као Једнородни Син Божији, који као такав, као Логос (Јов. I, 14). Израз Највиши у старозаветном језику употребљава се за означење Бога Дакле Син кога ће Марија родити као човек биће у исти мах и прави и Једнородни Син Божији и као такав биће признат од свију. – И даће Му Господ Бог и т.д. Ове рачи јасно показују на месијанско достојанство божанскога Детета. Бог је дао цару Давиду обећање, да ће успоставити семе његово и да ће царство у колену његову бити вечно (2 Цар. VII, 23). То се са овим и испунило. У свези са тим испунила су се и друга месијанска пророштва (Јерем. XXXIII, 15–17. Исаја IX, 7. Пос. LXXXVIII, 5 и др.). Но сам је Давид већ у духу предвиђао, да тај изданак из корена Јесејева неће бити обичан човек (2 Цар. VII, 13 а нарочито Пс. CIX, 4 и др.) кад га он сам назива Господем, а у томе смислу говоре о Месији и други пророци. То се види и овде из анђелових речи, које он додаје прећашњима, да ће Његово царство бити вечно те да му неће бити краја. – И цареваће у дому Јаковљеву т.ј. над изабраним народом Божјим, над израильским народом, који доводи своје

порекло од Јакова унука Авраамова. Но то је опет старозаветни начин изражавања. Кад узмемо у обзир, да ће се Његово, Месијино царство, према старозаветним откривењима, ширити до крајњих граница земаљских, као и то, да ће оно бити вечно, даље Спаситељеве речи, да спасење долази од Јудеја (Јов. IV, 22), и да ће семе царства Његова састављати Јаковљеви потомци по телу, и да ће к гори Сионској, по речима пророка Исаје, хитати сви језичници, јасно је да се под домом Јаковљевим разуме духовни Израиль, новозаветна црква као фактичко царство Исуса Месије. И томе царству благодатном, цркви Христовој на земљи одиста неће бити краја. На земљи се дешавају

Благовести, двојна икона (на другој страни је Богородица Психосострија), почетак XIV века, црква Богородице Перивлепте у Охриду

иначе велике промене, народи и царства смењују једни друге, а благодатно царство Христово остаје неповређено и шири се и развија се непрекидно и трајаће тако све до оног дана, када ће се сама земља и све на земљи огњем изменити и кад ће се ово царство изменити у царство славе и као такво постојати вечно (испор. 1 Кор. XV, 28), а једини и вечни цар цареваће вечно прво над земаљском, затим над небеском црквом.

Ст. 34. А Марија рече анђелу: Како ће то бити кад ја не знам мужа? Ово питање ставила је пресв. Девојка анђелу не зато што је посумњала у истинитост и могућност његових речи, као што је

то било код Захарије, који је уз то још тражио и какав год знак за то, већ што се налазила у недоумици. Њу су анђелове речи свакако изненадиле, она је била задивљена и није могла то да појми. Како ће то бити, пита она збуњена, кад ја не знам мужа (без члана) т. ј. уопште, нити знам нити ћу га кад год знати, кад сам се заветовала Богу да ћу остати девојком до своје смрти? Иако је она била заручена, пошто је положила завет девојаштва, имала је и као таква дужност да одржи свој завет према заповести Божјој израженој у закону Мојсијеву. Па како сад ово да се доведе у склад са оним што јој анђео говори? Како може бити, да се изврши и једно и друго, а да се притом не огреши о закон Божји.

Ст. 35. И одговарајући анђео рече јој: Дух Свети најни ће на тебе и сила Највишега осениће те; зато и свето што ће се родити назваће се Син Божји. Анђео сада у име одговора на питање пресв. Девојке тумачи оно што је пред овим рекао и говори јој о натприродном зачећу које ће наступити, а говори јој онаквим начином, како је то могуће што јасније изразити човечјим језиком, начином старозаветног изражавања, да би то и пресв. Девојка могла (уколико је то могуће) појмити и разумети. А говорећи јој о тако узвишеном тајни, добива његов говор свечани облик; говор му прелази у песму у облику јеврејских старозаветних паралелизама:

Дух Свети најни ће на тебе,
И сила Највишега осениће те.

У те две реченице изражена је једна и иста мисао: да ће се оваплоћење Логоса, једнороднога Сина Божјега извести на натприродни начин и то изванредним дејством трећега Лица Св. Тројице, Духа Светога, као таквога који образује и усавршава. Израз овај подсећа на деловање Духа Светога у почетку стварања (Пост. 1, 2. и Дух Божји ношаше се над водом) т. ј. „као што се у почетку Дух Божји носио над водама и својом снагом припремао материју света која је била невидљива и без облика за примање деловања Духа Светога, исто је тако и овде својим осењавањем Дух Божји осветио материју за тело и крв Сина Божјега“ (Богословски). Израз осениће подсећа на облак, у коме се Бог у Старом Завету често јављао (Изл. XL, 34, Број. IX, 15, 3 Цар. VIII, 10), у коме је дакле била скривена величанственост и слава Божја. Нема сумње да је то све било познато пресв. Марији, па стога анђео и бира такве изразе који су јој приступачни, те да она колико је било могуће појми величанствени догађај. Нема сумње да је ово деловање Духа Светога у овом чину имало у првом реду припремни значај, наиме да претходно очисти и освети утробу пресв. Девојке, те да је оспособи да прими у се Бога-Логоса. Грешно не може ступити у непосредно опћење са безгрешним, као што се одбија ограничено и неограничено, пропадљиво и непропадљиво и т. д. Према томе, Месија и Спаситељ света као Богочовек није се могао родити у гешној човечјој природи ни од грешне природе. Дакле, тога ради

очистио је Дух Свети претходно пресв. Девојку од прародитељскога као и од других греха и осветио је и тек у таквој освећеној природи човечјој могао се спојити Бог са човеком, оваплотити се, зачети се Једнородни Син Божји. Дакле, делатност Духа Светога исказала се у првом реду у томе очишћењу и освећењу. Како се пак исказало делање истога код самога оваплоћења Сина Божјега, код зачећа, то прелази границе нашега разума, но свакако се његово делање и код тога чина не да порицати, кад се узме у обзир, да сва лица св. Тројице делају нераздељиво свуда и у свему, а то нам тврде и овом приликом изречене анђелове речи пресв. Богородици. Дакле, као очишћена и освећена зачеће она по деловању Духа Светога Бога-Логоса, и Он ће се родити као Богочовек и као такав, као свет (који ће се родити свето и без греха) назваће се Сином Божјим т. ј. биће одиста Син Божји и признаће Га као таквога. По своме божанству Он је Син Божји од вечности, а сада ће постати таквим и по својој човечјој природи примивши од пресв. Девојке човечје тело и душу.⁵

Ст. 36. 37. И ето Јелисавета рођака твоја, и она заче Сина у старости својој, и ово је шести месец њој коју зову нероткињом. Јер у Бога неће бити ништа немогуће. Да оснажи своје речи и веру пресв. Девојке, анђео свраћа њезину пажњу на свемоћ Божју, да за Бога нема ничега што би било немогуће. А за потврду тога даје јој знак иако га она није ни тражила (Захарија је то тражио), извештава је о догађају, који се истина не да сасвим испоредити са овим што има са њом да се збуде, али јој свакако и овај догађај необичан, чудесан, да је њена стара рођака, нероткиња Јелисавета зачела. Јелисавета је од младости своје била нероткиња, а у ово доба била је уједно и оistarела, дакле у годинама кад и роткиње губе способност за рађање (Лук. I, 17). И у ово доба кад је Јелисавета већ сасвим изгубила наду, да ће постати мати, оживљава Бог на чудесан начин код ње и мужа њезина као код Авраама и Саре умртвљену снагу и она као нероткиња зачиње сина у старости својој. Богу је било угодно, да се тако дододи и тако и бива, јер су закони природе у Његовој власти, јер у Њега је све могуће. – Саопштење анђелово о Јелисавети није било познато пресв. Марији као и уопште никоме осим саме Јелисавете и њезина мужа, јер је ова то крила (Лук. I, 24), те је утолико већи утисак могло учинити на пресв. Девојку. Она уопште није сумњала у истинитост и могућност онога што јој анђео говори, већ се налазила у недоумици, те је ово саопштење анђелово о Јелисавети свакако оснажило њезину веру. – Јелисавету назива анђео рођаком пресв. Марије. Јелисавета је била родом из Левијева, (Лук. I, 5), а Марија из Јудина племена. У каквом су сродству оне биле није нам познато, но свакако је то сродство било могуће, јер закон није забрањивао склапање бракова између разних племена изузев само случај, ако је девојка (као јединица) била власница породичнога

непокретнога имања, које није смело прелазити из власништва једног племена у власништво другога.

Ст. 38. А Марија рече: Ево робиње Господње: нека ми буде по речи твојој. И отиде од ње анђео. Упоредо са анђеловим говором пролазила је код пресв. Марије забуна и недоумица, њезина је вера расла и јачала, у дубини срца њезина угнездило се уверење, да у Бога није ништа немогуће, и она се смерно и кротко покорава вољи Свемогућега, изражавајући ту покорност кратко и просто но и изразито: ево робиње Господње: нека буде по речи твојој! Мало речи, а каква снага у њима, каква оданост вољи Божјој и каква дубока смерност! Нека се врши воља Божја! И у тај час, кад се њезина искрена и дубока вера попела на висину којој се само дивити можемо, када је вољу своју стопила у вољу Божју, наишao је на њу и осенио ју је Дух Свети и извршила се неисказана и непостижна тајна ваплоћења Сина Божјега, спајање божанскога и човечанскога, зачеће Исуса Христа, а ради тога, „да све грешно човечанство на раменима божанске силе подигне и узнесе на више но откуда је пало, у небесно вечно Царство Божје“ (Филар. митр. моск.).

Како благовест анђела Гавриила пресв. Девојци Марији као и зачеће божанскога Детета у њезиној девојачкој утроби спада у ред највећих, најепохалнијих, свесветских божанских догађаја, природно је, да је и св. мати Црква ценећи значај тога догађаја као и важност његову за назидање вернима установила празник Благовести пресв. Богородици и светкује га у дан, кад се тај свештени догађај и збио, – 25. марта сваке године и то најторжественије, стављајући га у ред два-

наест годишњих великих празника, као основу нашега спасења, као јављање од векова унапред одређене тајне, као испуњење благослова који је Бог дао Аврааму, Исааку, Јакову и Давиду. Празник овај установљен је веома рано, свакако међу првим празницима, што потврђују св. оци из III (Григорије Неокесаријски), IV (св. Атанасије Александријски, св. Јован Златоуст) и др. векова. По сведочанству бл. Јеронима, у врло стара времена у Назарету, на истом месту, на ком је архангел донео благу вест Девојци Марији, био је саграђен храм у спомен тога догађаја. На сам празник на св. литургији чита се из јеванђелија одељак у коме се описује овај велики спасоносни догађај и који доносимо овде у преводу са тумачењем.

Иларион Зеремски

Напомене:

1. Први пут објављено у **Богословском гласнику**, Сремски Карловци, 1903, часопису за православну богословску науку, чији је у то време главни уредник био протосинђел Иларион Зеремски.

2. Καὶ το ὄνμα τῆς παρθένου Μαριὰμ υμεστο το ὄνμα αυτῆς Μαριάμ.

3. Изл. XV, 20, а у преводу LXX-це Маріјам као код јеванђ. Луке. Мирјам од корена мар = горка. Ако је пак то име халдејског порекла, што изгледа вероватније, онда значи величанствена, госпођа.

4. Мат. I, 21: јер ће он спasti народ свој од греха њихових.

5. У овој реченици подмет је свето (αγιον), т.ј. свето (свети т.ј. Богочовек) ће се назвати Сином Божјим.

Беседа епископа шумадијског Саве о двехиљадегодишњици Благовести на свечаној литургији у манастиру Благовештењу Рудничком

НАЈРАДОСНИЈА ВЕСТ КОЈУ ЈЕ ЧОВЕЧАНСТВО ИКАДА ЧУЛО

амо где се умножи грех, још више се умножава благодат. А грех се на земљи увеличавао око пет хиљада година, од Адама и Еве. Цео људски организам је био тако оболео да ниједно место на њему није било здраво. Ни анђео, а ни човек није могао да исцели човека. Морао је да сиђе на земљу Син Божји, да се понизи, да прими на себе тело људско, тело наше,

да постане исти онакав какви смо ми, изузев што је био без греха. Када је наступила пуноћа времена, о којој говори Свети апостол, Бог је послao великог архангела Гаврила, који стоји пред престолом Његовим, да помилује озлојеђену Еву. Архангел Гаврил сишао је у многобожачки и грешни Назарет, да Ђеви Марији објави најрадоснију вест коју је човечанство икада чуло,

да ће она родити Сина Божијег. Рођење Сина Божијег објавило је небо. У свим важнијим догађајима у економији нашег спасења, јављају се анђели, са њима почиње свет, са њима ће се завршити овај свет. Анђелска песма је гласила: Слава на висини Богу, а на земљи мир међу људима добре воље. Добра воља је убрзо престала, небо се опет затворило, многи људи су наставили по старом.

И људи су опет почели падати, јер вера у правога, истинитога Бога није била присутна у њиховим душама и њиховим срцима.

Господ је дошао на земљу да проповеда себе, своју Божанскую науку, за коју је речено: небо и земља ће проћи, али речи моје никада неће проћи. Господ је дошао на земљу да измири Бога и човека; то је циљ његовог дослaska. Дошао је да рашири своје руке на крсту, да створи своје царство, које почиње овде на земљи, заједно са нама, јер га неће без нас. Зато је на свим православним крстовима Господ још увек са раширеним рукама. Распеће није постављено на иконостас као украс, него да га ми, после сваког богослужења у храмовима, скинемо са крста и да га понесемо са собом, својим домовима, а у својим срцима и својим душама.

Ево Благовести, када се свети архангел Гаврил јавио Пресветој Богородици пре две хиљаде година, падају у најсветијој седмици у црквеној години, у Страсној седмици, када се припремамо да пратимо Господа нашег Исуса Христа на Голготу, на коју је Он пренео и принео наше грехе и својом благодаћу измирио Бога и човека, небо и земљу, небески и земаљски свет. Ка-ко кажу наше богослужбене песме, на голготском крсту исцепао је рукопис наших грехова. Пролио је крв своју драгоцену, крвљу својом измирио нас је са Богом и крвљу својом стекао Цркву којој ми припадамо.

Наша Православна црква је мученичка Црква. За време ових две хиљаде година више је била на крсту него на слободи. Али са крста је добијала и црпила своју снагу. Господ јој је давао снагу да издржи све невоље. У свету ће бивати много невоља, али не бојте се јер ја победих свет, рекао је Господ. Ако је неко имао невоља, имао је наш српски народ. Сетимо се само

свих страдања нашег народа за време петовековног турског ропства.

И ево, Иродија опет бесни, како се каже у црквеним песмама. Они се уздају у бомбе и у модерне авиона, а ми се уздајмо у Господа Бога нашег. Ми смо дубоко уверени, да Господ једини зна зашто је пустио ова страдања на наш народ. Ми врло добро знамо да смо се за ових последњих педесет година, као нико у свету, одпадили од Цркве, да смо се одпадили од Бога, да смо погазили оно што је најсветије у нашем народу, што је било најчеститије у нашим светим прецима, светим Немањићима.

Онај народ који из своје средине не даје светитеље, она Црква која не даје свете из своје средине, не може се сматрати Црквом. А српски народ је својом крвљу неколико стотина година појио Цркву нашу. Крв наших невиних мученика ево и дан данас валије на небу. Ми се као хришћани ником не светимо, не смејмо се светити, јер је Бог тај који ће бити наш осветник, Бог који каже још у Старом завету: моја је освета, ја ћу вратити.

Да је владика Николај међу нама данас, он би рекао свим силницима овога света: можете како хоћете, али не можете докле хоћете. Ми се данас молимо Богу тако што своје молитве удвостручујемо. Молимо се Пресветој Богородици, која је пре две хиљаде година, на данашњи дан, зачела Господа, да Господ по њеним молитвама прекрати муке наше и невоље наше. Молимо јој се данас, у овоме њеном храму, који постоји скоро седамстотина година на овом светом месту, јер се у њему узносе молитве Господу за грехе народне, за народна незнања.

Да би Господ прекратио муке наше, неопходно је да се вратимо Богу. Док се ми не вратимо Богу ни Бог се неће вратити нама. Бог чека да ми први корак учинимо. Међутим, у на-

шем народу је још увек много некрштених, много невенчаних,

Служашчи свештеници на Бденију и Литургији у манастиру Благовештењу Рудничком о двехиљадегодишњици Благовести

Бденије пред Благовести служили су епископ шумадијски Г. др Сава, протојереј – ставрофор Драгослав Степковић, архијерејски намесник крагујевачки и старешина Старе цркве у Крагујевцу, протојереј Радован Чанчаревић, старешина крагујевачке Саборне цркве, протојереј Слободан Пантић, парох крагујевачки, јереј Миррослав Живановић, парох страгарачки и ћакон крагујевачке Саборне цркве Владимира Руменић. Певале су игуманија манастира Вольавче, мати Тајса, и благовештенске сестре. Саслуживао је чтец Александар Пантeliћ.

На свечаној архијерејској литургији, на дан Благовести, началствовао је Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава. Служили су и протојереј–ставрофор Живорад Јаковљевић, архијерејски намесник колубарско–посавски, протојереј–ставрофор Драгослав Степковић, архијерејски намесник крагујевачки, протојереј Милош Вукојевић, архијерејски намесник бељанички и космајски, протојереј Драгољуб Ракић, архијерејски намесник младеновачки, протојереј Радован Чанчаревић, старешина крагујевачке Саборне цркве, протојереј Миладин Михаиловић, архијерејски намесник опленачки и протојакон Саборне цркве у Крагујевцу Зоран Крстић. Певао је квартет крагујевачких свештеника, који су чинили протојереј Слободан Пантић, јереј Драгослав Милован, јереј Александар Борота и ћакон Владимира Руменић. Саслуживао је чтец Александар Пантeliћ.

много неопојаних, много оних који се не причешћују. Веро-

Литургија на Благовести, 1999. године, у цркви манастира Благовештења код Страгара

наука се у нашим школама још не предаје. Да се веронаука последњих педесет година предавала у нашем народу, верујемо да бисмо много боли били. Није доволно деци давати само телесну храну, јер се деца од малих ногу, од малих ноктију, како се каже у богослужбеним песмама, уче страху Господњем. Вратимо се Богу и будимо прави хришћани, јер Господ који је зачео на данашњи дан, очекује да будемо његови верни сведоци у овом свету који у злу лежи.

Пре неколико година један теолог светског гласа је рекао да ће мршаво хришћанство у источној Европи појести дебело хришћанство. Да је он данас жив, видео би да се такозвани западни хришћани све теже могу назвати хришћанима. Многа зла која ми трпи-

мо, трпимо од оних западних хришћана, који са Христом и његовом Црквом савршено никакве везе немају.

Спаситељ је рекао апостолу Петру и осталим апостолима: ко се мача лати, од мача ће и пострадати. Помолимо се и данас на овом светом месту, на коме се седамстотина година непрестано служе свете литургије и монаштво подвизава, у овом нашем историјском манастиру који је некад био седиште Рудничке или Веначке епархије, да Господ прекрати наше муке. А Господ ће их прекратити ако се будемо трудили да у наредним месецима и данима нашега живота будемо хришћани не само по имениу, него по животу своме.

Игуманији и њеном сестринству желимо срећну славу, ову јубиларну славу, која је

измешана данас са жалошћу, иако и синоћ и данас певасмо: Благовјестуј земле радост велију, хвалите небеса Божију славу. Али, радост и жалост су увек били присутни у нашим хришћанским животима. На свакој литургији у нашим путоприма меша се радост и жалост. Још у прва хришћанска времена дешавало се да се приликом служења светих литургија мученичка крв мешала заједно са Христовом крвљу, као што се данас Христова крв меша са мученичком крвљу нашег невиног народа. Удвоstrучимо молитве и молимо се у овим тешким и чемерним временима један за другог, молимо се за војску нашу.

Ако будемо са Господом, Он ће бити тај који ће подићи нашу заставу и одбранити наш народ. Амин.

ИКОНА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ ТРОЈЕРУЧИЦЕ У ЈАГОДИНИ

ишлошћу Божијом наш град Јагодина, и наш свети храм, и сви грађани удостојени смо да нас преко своје иконе Тројеручице, посети Пресвета Богородица, мајка нашег Господа Исуса Христа, нашег Спаситеља. У поподневним часовима 7. новембра 1998. године, на Задушнице, свечано је ушла икона Тројеручице у наш град. Дочек је био свечан и величанствен. Сви свештеници из Архијерејског намесништва јагодинског на челу са својим епископом Господином Др Савом, обучени у најсвечаније одједре, дочекали су Пресвету Богородицу у порти Саборне цркве.

Звона са нашег Саборног храма су свечано објављивала да нам у госте долази најсветија и најљубазнија гошћа Света Богородица. Верника је било много. И људи, и жене и деце, и ћака из наших школа, и основних и средњих. Једна побожна верница је положила платно, око тридесет метара, од улазних капија до уласка у свети храм преко којег је прошла литија са Светом иконом Тројеручицом. Храм је био испуњен верницима што се никада до тада није десило. Сви су хтели да виде, да приђу, да се поклоне Светој Тројеручици. Одмах је отпочело бденије, које је служио владика Др Сава са свима свештеницима из Архијерејског намесништва јагодинског. Богослужење је било молитвено и свечано.

Архијерејски намесникprotoјереј-ставрофор Милутин Петровић поздравио је Господина Епископа и упутио молбе Пресветој Богородици за мир, спасење и добробит српског народа. Богослужење је на-

тављено и сваког тренутка је било све више и више верника у храму. Било је величанствено доживети овакве тренутке које ми јагодински свештеници нисмо имали прилике да доживимо иако служимо при овом светом храму годинама. То је био јединствен доживљај да се у храму виде и они који никада, можда, у храм нису долазили. Пресвета мајка Божија их је преко своје чудотворне иконе Тројеручице све призвала и благословила.

Сви су били одушевљени и радосни што се милост Божија указала свима нама да смо могли да поздравимо и да јој се из срца, из душе, искрено помолимо. Чини ми се да није било куће из које нису дошли да се поклоне чудотворној икони Тројеручици. Бденије са отпустом је завршио најстарији свештеник, protoјереј Драгољуб Р. Јовановић, пензионисани парох Саборне цркве у Јагодини.

Акатист, молитвени уздијаци и похвале, Пресветој Богородици, икони Свете Тројеручице, читao је наш владика Господин Др Сава. Затим је наступило целивање свете иконе, које је трајало до касно у ноћ. Црква није затварана, јер је било много верника, нарочито жена, које су хтели и остале до јутра, када је отпочела литургија.

И сутрадан је народ почeo да долази масовно у храм да се поклони Светој икони Тројеручици. Сви верници су били задивљени њеном лепотом и благим погледом којим је свакога, ко јој је молитвено прilazio, миловала.

Народ Јагодине и околине све нас је изненадио. Иако није баш сто посто црквен да похађа свети храм и богослужења у

њему, овом приликом је доказао да је итекако религиозан и Цркви одан.

Сваког дана док је икона боравила у граду и храму protoјереј Драгољуб Р. Јовановић је преко радија позивао вернике на поклоњење. То позивање је имало успеха.

Било је и аутобуса из других градова који су долазили и икони се поклањали.

Интересантно је и то да су мајке са малом децом на грудима долазиле и Мајци Божијој се поверавале. Децу своју икони су приближавале и на тај начин дужну јој пошту одавале.

Ми свештеници јагодински били смо радосни што смо доживели и видели повратак наших верника и грађана Цркви Божијој. Изгледа да је Мајка Божија и овом приликом, преко своје Чудотворне иконе Тројеручице чудо учинила и свој народ српски себи повратила. Људи, жене и деца сви су хтели да што дуже буду у близини иконе, да је слободно погледају, да јој искажу своја осећања, своја хтења, муке и бриге, са захвалношћу, да им помогне, да их благослови и спасе грешног пута.

Овакво расположење је било данима и ноћима. Свештеници су одслужили шест седам литургија. Сваког дана у 17 часова је служен и акатист.

Икона Свете Тројеручице је свечано испраћена у Смедеревску Паланку, 17. новембра 1998. године. Звуци са наших пет звона огласили су одлазак Тројеручице. Народ Јагодине поново је био ту, на лицу места, да испрати своју најмилију гошћу на њен даљи пут.

Драгољуб Р. Јовановић,
protoјереј

**Црквени хор „Стефан Високи“
при храму Успења Пресвете Богородице у Младеновцу**

УСПЕШАН ПОЧЕТАК

Од оснивања парохије и изградње цркве (1910) па до 1945. године нема записаних података да је у Младеновцу постојао црквени хор. Од свршетка Другог светског рата па до данашњих дана засигурно знамо да хора није било, нити је могло бити.

Идеја да се у Младеновцу оснује црквени хор потекла је пре неколико година, а остварена је почетком 1998. године. По благослову Његовог Преосвештенства епископа шумадијског Г. др Саве хор је почeo са радом 14. фебруара 1998. године под вођством диригента г. Стеве Гођирова, професора Младеновачке гимназије.

На првој проби било је петнаестак певача али се из дана у дан број повећавао тако да их је убрзо било и више од тридесет и то углавном младих. У почетку се кренуло са увежбавањем Св. литургије и већ после два месеца на празник Васкрсења Христовог хор је први пут певао у младеновачкој цркви оно што је дотле стигао да научи. Учешће у тој литургији им је дало подстрека и воле да још више и упорније раде.

Хор затим пева на велике празнике: Ђурђевдан, Спасов-

дан и Духове када учествује у литији и резању колача.

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава приликом посете Младеновцу (16. мај 1998.) упознао је диригента и чланове хора који су имали редовну пробу, поделио им архијерејски благослов и дао очинске савете како даље да раде и живе у једној новој породици. Чланови хора су желели да имају свог патрона и епископ је предложио да то буде Св. деспот Стефан Високи. Од тада се хор зове „Стефан Високи“. Том приликом, епископ Сава је позвао хор да пева на архијерејској литургији у манастиру Ралетинцу на Петровдан, што је с одушевљењем прихваћено.

У току лета и јесени хор је осим литургија певао и на венчањима и крштењима и припремао програм за свој први концерт.

Лепоту хорског певања хор је презентовао и у манастирима Шумадијске, Жичке и Сремске епархије.

Своју другу архијерејску литургију хор је певао у младеновачкој цркви приликом дочека иконе Пресвете Богородице – „Тројеручице“. Сваке вечери, после акатиста хор је пе-

вао у славу Пресвете Богородице и духовно испуњавао хиљаде верника који су долазили да се поклоне „Тројеручици“

На дан Св. Андреја Првозваног, крсне славе породице Карађорђевић, хор је певао на литургији у храму Св. Георгија на Опленцу и био гост код принца Томислава Карађорђевића.

Једногодишњи рад са преко 130 проба, хор „Стефан Високи“ је крунисао концертом у храму Успења Пресвете Богородице у Младеновцу на дан Св. Трифуна, 1999. године. У храму препуном верника и поштовалаца православне духовне музике хор је отпевао 19 композиција, највећим делом Стевана Мокрањца, али и других, К. Станковића, М. Тачевића, М. Топаловића, Кедрова, Давидовског, Христова, Архангелског и Бортњанског. По оценама стручњака концерт је одлично припремљен и веома успео тако да је хор добио много похвала на свој први рођендан.

Надамо се да ће уз Божију помоћ и помоћ добрих људи хор успети много тога да постигне, величајући и славећи песмом име Божије.

Драгољуб Ракић,
протојереј

СЛУЖЕЊА, ПОСЕТЕ И ПРИЈЕМИ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ САВЕ ОД 4. ФЕБРУАРА ДО 22. МАРТА 1999. ГОДИНЕ

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава изволео је:

4. фебруара учествовати у саветовању архијереја Српске православне цркве у Београду;

6. фебруара примити Његово Преосвештенство епископа браничевског Г. др Игњатија;

13. фебруара служити општи парастос у Саборној цркви;

14. фебруара служити литургију у Саборној цркви и рукоположити Радивоја Стојадиновића у чин ђакона;

15. фебруара, на Сретење, служити литургију, са Преосвећеним епископом славонским Г. Лукијаном у Старој крагујевачкој цркви и рукоположити ђакона Радивоја Стојадиновића у чин презвитера;

16. фебруара служити Призывање Светог Духа у Саборној цркви и председавати заседању Епархијског савета; служити на опелу протонамесника Живослава Миловановића, бившег пароха вишевачког, у Рачи;

18. фебруара посетити, заједно са епископом

славонским Г. Лукијаном, манастир Јошаницу и управу фабрике „Каблови“ у Јагодини;

21. фебруара служити литургију у Саборној цркви; посетити Богословију у Грошици; проповедати на опроштајном вечерњу у Саборној цркви;

22–25. фебруара служити сва посведневна богослужења у манастиру Грнчарици, а у среду пређеосвећену литургију;

26. фебруара, поводом 800–годишњице представљења преподобног Симеона Мироточивог – Српског, служити пређеосвећену литургију у истоименом храму у Грчцу;

27. фебруара служити литургију у манастиру Грнчарици;

28. фебруара служити литургију у Саборној цркви; отпутовати у Женеву ради учешћа у раду Припремне свеправославне конференције;

7. марта служити литургију у манастиру Драчи; примити Преосвећеног епископа жичког Г. Стефана;

9. марта на празник Обретења главе св. Јована Крститеља служити пређеосвећену литургију у истоименој капели манастира Св. праведног Јова у Прекопечи;

10. марта посетити манастир Ралетинац; примити Преосвећеног епископа браничевског Г. др Игњатија;

11. марта примити др Зорана Ђинђића;

12. марта примити Преосвећеног епископа бачког др Иринеја;

13. марта учествовати у изношењу Часнога крста у Саборној цркви; служити, заједно са Преосвећеним епископом жичким Г. Стефаном, парастос и осветити надгробни споменик проф. др Љубомиру Дурковићу–Јакшићу у манастиру Дивостиину;

14. Служити литургију у Саборној цркви; присуствовати Духовном концерту Свештеничког хора Епархије шумадијске у Новој цркви у Јагодини;

16. марта присуствовати концерту ВJ у Крагујевцу;

21. марта служити литургију у манастиру Светог Николе у Својнову; присуствовати духовном концерту у Аранђеловцу;

22. марта служити пређеосвећену литургију у манастиру Никольу.

Из летописа цркве Преподобне мати Параксеве у Бошњанима код Варварина

НЕМА НЕКРШТЕНИХ И НЕОПОЈАНИХ

Парохију бошњанску сачињавају села Маскаре и Бошњане. То су углавном пољопривредна поморавска села, у којима има и оних који су запослени у разним предузећима и установама. Народ овог краја је веома вредан и радан. Један број мештана живи и ради у иностранству.

Парохијани села Бошњана и Маскаре су веома привржени и одани својој вери и Цркви: нема домаћинства где свештеник не улази. У овој парохији нема некрштених и неопојаних, мањи је број невенчаних, али и то се мења на боље.

Поред храмовне славе Преподобне мати Параксеве, највећа сеоска заветина је дан Свете великомученице Марије (30. јул). Такође се празнује као заветина и Други дан Ускрса, Мали Спасовдан (четвртак испред Духова), Свети Врачи, Сретење Господње (сла-

ва „Певачког друштва“), Свети Атанасије Велики („Мајсторски пир“) и Свети великомученик Трифун (виноградарска слава).

Маскаре има две богојомље – преславе: Други дан Духова и Зачеће Свете Ане. У ове дане житељи Маскара примају госте и ништа не раде у пољу.

Што се тиче подушја поред прве суботе, четрдесетице, полугодишњег и годишњег парастоса, обавезно се доноси жито у цркву да се очита и на празник и недељу испред поменутих парастоса.

Сви парохијани славе своју крсну славу доносећи колач у цркву. Мали је број верника који слави само једну славу; већина слави по две, а неки и више слава. Једна или две се слави са гостима, а остале се славе само „прекађују“, тј. свешта се водица и реже колач у цркви, али без гостију.

Храм Преподобне мати Параксеве подигнут је за време свештеника Михајла Џобића, који је био родом из Босне. Отац Михајло је најпре служио у цркви брвнари да би 1911 – 1912. године мештани села Бошњана, под руководством Саве Живадиновића, председника села, покренули акцију и подигли поменути храм. Изградња храма је дотирана од продаје сеоско-друштвеног земљишта мештанима Бошњана, и од тог новца је подигнут храм за две године.

Подаци о подизању храма су веома оскудни. Зна се само толико да је подигнут 1911 – 1912. године, да је иконостас израђен Божидар Митровић 1914, родом из Ваљева, и да је храм освећен тек 17. јула 1964. године, од тадашњег епископа шумадијског Г. Валеријана.

Испред цркве је звоник из два дела висок око 3 метра.

Стара кућа за народ је ранијег датума. Има салу за народ и за црквене прославе, канцеларију, христионицу и предсобље тзв. „огњиште“.

Парохијски дом је подигнут 1964. године за време Младена Николића. Он је дошао на парохију после свештеника Ва-се Радојковића (1918 – 1961), који је као парох башњански живео у својој кући. Прота Младен Николић је за време свога службовања на овој парохији урадио много и оставио дубок траг по коме ће се дugo памтити. На поменутој парохији провео је 14 година. За то време је поред подизања па-

рохијског дома, обновио и поставио нови под у цркви.

Године 1975, на парохију башњанску долази свештеник Томислав Гајић, родом из Обрежа, који је најпре службовао у Вреоцима (1967–1975). До-ласком у Башњане о. Тома је најпре у парохијском дому увео воду, телефон и оградио двориште око њега. Испред споменика изгинулим у ратовима 1912–1918. године подигнута је чесма, а од 1975. до 1990, црква је три пута кречена и малана, како споља тако и изнутра.

Свештеник Тома је са својим парохијанима прионуо на

изградњи нове звонаре у Башњанима, а по узору на звонару села Опарића код Рековца. Године 1984, урађени су темељи. Наредне, 1985, настављено је са зидањем, а 1986. је завршена. Звонара је зидана циглом и обучена фасадном у две боје. Покривена је бакром.

Освећење новоподигнутог звоника извршио је епископ шумадијски Господин др Сава, 1986. године.

Године 1997, свештеник Томислав Гајић, сада протонамесник, прелази за пароха у Варварин, а у Башњане долази свештеник Ђорђе Марјановић из Крчина.

У СУСРЕТ 2000-ГОДИШЊИЦИ РОЂЕЊА ГОСПОДА НАШЕГА ИСУСА ХРИСТА

 ош нас само једна година дели од тако значајног јубилеја, какав је прослава 2000 година од рођења Господа нашега. Цело-купни хришћански свет се већ неколико година припрема да на најсадржајнији могући начин прослави јубилеј. Данас, једну годину пре, Витлејем, централно место прославе, личи на огромно градилиште. Да поменемо само изградњу „Центра мира“ у самом срцу Витлејема, чију изградњу финансира шведска влада. Све помесне православне цркве ће овај јубилеј прославити и свака понаособ, или и заједнички на централној прослави која ће се одржати 7. јануара 2000-те у Витлејему.

Али, почетак нашег спасења су Благовести, а ове године је 2000 година од тога догађаја, када је анђео саопштио „слушкињи Господњој“ Марији радосну вест да ће родити Спаситеља. Занимљиво је приметити да и паду и спасењу претходи дијалог између анђела и жене. У првом случају је то дијалог између палог анђела и Еве, а у другом између архангела Гаврила и Богородице. И у једном и у другом случају на проби је био њихов слободни избор и две жене су на различите начине искористиле своју слободу. Две жене, родоначелнице два рода, два животна става, два света. Прва – родоначелница богоћрног рода, који неће Бога. Који хоће творевину за своју личну својину, који хоће себе самодовољнога. Евини су потомци урлали пред Пилатовом палатом „Распни га распни“. Он нам не треба, нити га хоћемо.

Желимо сами да живимо, а не да се у њему, као у огледалу, види сва наша мизерија. И тако редом кроз сву историју до дана данашњег, Евини потомци на разне начине Христа пртерују, одричу, занемарују, шибају и распињу.

А друга се Ева показала као прави изданак Авраама, оца вере. И Авраам је поверовао Богу и Марија је исто тако изразила поверење у Божији предлог, саопштен јој преко архангела Гаврила. Вера као поверење. Зато је Авраам отац вере, зато је и Марија родоначелница рода који има поверења у Господа. „Ја сам слушкиња Господња, нека ми буде по речи твојој.“ Једно не и једно да, а тако различите последице. Једно не које води у пропаст и једно да које омогућава најчуднији, али и спасоносни догађај у историји, да Син Божији постане тело и да се настани међу нама. Једно слободно да Богу, због кога је Марија постала Пресвета Богородица и благословена међу женама. Преко жене је зло ушло у свет, али је кроз жену и дошло спасење свету.

Припреме за Јубилеј

Свакоме од кључних догађаја (празника) у току литургијске године предстоји један период припреме, обично пропраћен постом. Оваква литургијска пракса нас побуђује да ову 1999. годину сматрамо припремном за велики јубилеј и да размотримо шта ћемо славити.

Свако друштво, свака заједница, нерелигиоз-

на исто тако, има своје празнике, своје јубилеје и том приликом се „сећа“ догађаја и личности из своје историје. Да се не забораве кључни и опредељујући моменти и личности одређене заједнице. Сама се Црква, такође, свакога дана „сећа“ и догађаја и личности. И следећа 2000. година ће исто тако бити „сећање“. Али, шта за Цркву значи сећање? На који су начин догађаји из прошлости повезани са нашом садашњошћу и будућношћу? У суштини, наше питање је, какав је однос Цркве и историје с једне стране, а са друге, какав однос према историји има наше друштво, које се по многим оценама налази у критичном и преломному периоду?

1. Хришћанство и историја

Новембар 1936. године и Први симпосион православне теологије у Атини представља један од најзначајнијих датума за богословље читавог двадесетог века. Водећи теолози тога времена, међу њима као најзначајнија личност отац Георгије Флоровски, отворили су нову страницу православног богословља. Разматрајући критички и смирено кретања православне богословске мисли у протеклих неколико векова, они су тај период назвали „ававилонско“ или „западно ропство“ православне теологије. Као напуштање предањског, отачког еклесијолошког контекста богословља и улазак у другачије и стране „воде“. „Потпуно сам уверен да је духовно удаљавање од Отаца и византијске мисли, главни узрок свим назадовањима и неуспесима у духовном развоју Русије“¹ писао је о. Георгије о духовним странпутницама свога народа, али готово истоветна ситуација је била и код других православних народа. Последице, које се још и данас осећају и које, још и данас нисмо у стању да сагледамо у свој својој трагичности, атински скуп је назвао „западним ропством“ Оно се, пре свега, састојало у прогресивном одвајању богословља и живота (појава која је незамислива за отачки период). Богословље се затварало у себе, полемисало, али и усвајало час римокатоличке, час протестантске ставове, зависно од прилике, постала „академско“ и нееклесијолошко, незаинтересовано и неспособно да одговара на конкретне изазове које су живот и историја доносили. Живот је почeo да тече у другом правцу, напуштен од богословља, и као што је то био општи „тренд“ минулих времена, тражио упориште у свему, сем у вери. Једна од најкарактеристичнијих последица „западног ропства“ је однос хришћанства и историје, тема којој је о. Георгије посветио многе странице свога обимног и задивљујућег животног дела.

Кад год се помене Црква и хришћанство, готово несвесно се помишља на прошлост. На неке давне догађаје, чији чувар од заборава јесте Црква. Једина димензија Цркве јесте прошлост. Садашњост и будућност, како то најчешће схвата данашњи човек, не припадају Цркви. Зато су на

Западу и присутне духовне струје које говоре о „смрти“ Бога, или о нашем времену као постхришћанском. Хришћанство и Црква јесу „фосилни“ остаци једног прошлог времена, за којим једни жале, а други ликују над његовим историјским неуспехом. На жалост, и сами се хришћани уклапају у овакве представе, најчешће припадајући првој групи, групи „носталгичара“.² Са субјективне тачке гледишта природно и неминовно противцање времена је, у основи, тужан процес. У времену се рађамо, растемо и развијамо. Али, у времену, исто тако, старимо, копнимо и најзад нестајемо. Са „природним“ противцањем времена везан је и „природни“ човеков осећај – бесмислености. Свака се радост, пре или касније, обрати у жалост. Сваки животни успех је привремен, а само је стално то – да време пролази и да нас све са собом носи. Безнадежно смењивање рађања и смрти. Кружни ток историје је била једна од основних карактеристика мисли старих народа (Грка и Римљана). Они су били изразито заинтересовани за прошлост. Али, иако „очарани“ догађајима и личностима из прошлости, њихова је мисао у суштини, била неисторијска. Тумачење људске историје и историје друштва заснивало се на „природи“, на природном поретку космоса. „Са једне стране, постоји биолошки поредак развоја и распадања, заједничка судбина сваког живог организма. Са друге стране, постоји астрономски узорни поредак периодичног понављања кружног кретања небеса и звезда, пример враћања и кружења.“³ Људска је историја само вид тог општег и космичког кружења вођена одређеним непроменљивим законима (судбином). Из ових разлога се за старе народе није постављало питање циља или смисла историје. Историја има свој ритам⁴, али не и крајњи циљ. Нема напретка, већ постоји само стално враћање. Ништа суштински ново се не може десити. Спасење од пессимизма историје значи спасење, бег од времена и материје. Много векова касније, када европски хуманизам и ренесанса поново почну да актуелизују класичну мисао и да потискују хришћанску, вратиће се и овај историјски пессимизам (бар у сфери индивидуалног). Данашњи човек, данашњи Србин, би исто тако тешко могао да каже који је крајњи циљ његовог живота. Он има читав низ „природних“ (породичних) циљева, читав низ материјалних циљева, али крајњи животни циљ, који би дао смисао и свим овим претходним, не постоји. На крају ћемо сви ми, ипак, умрети и то је „природни“ и општи поредак у космосу, са којим се морамо сагласити и што је могуће више потиснути из наше свакодневице. Новија духовност тиме проглашава да се и људска слобода састоји у мирењу (пессимистичком) са нужношћу, пре свега природном, наспрот хришћанском схватању да се слобода састоји у превазилажењу сваке нужности, а пре свега природне. Овако посматрано и празници којима славимо противцање времена (на пример

Нова година), су тужни празници. Овако посматрано и прослава дvehиљадегодишњице од рођења Господа Исуса Христа би могла да буде тужна прослава, јер се све више и више временски удаљавамо од самог догађаја оваплоћења.

Рођено у духовној клими старог света, Хришћанство је донело сасвим нову димензију у односу на дотадашње схватање историје. Заправо, тек од тог тренутка можемо да говоримо о историји у пуном смислу речи. Уласком Сина Божијег у време оно се ослобађа свог „природног“ песимизма, отвара се и преображава у „пут“, који има свој смисао и циљ. Уместо старогрчке судбине, Хришћанство до крајњих граница афирмише слободу као могућност да човек, у времену и простору, сусретне Онога, који је својом природом изван времена и простора, али који се у времену и простору открива и призива човека на сусрет. Призыва га да буде учесник једног начина живота који му не може обезбедити његова створена природа. Призыва га на сусрет и заједницу која ће му донети пуноћу живота и превазилажење смрти. Али ако призив постоји, сам сусрет није нешто што је дато и неминовно. Он је могућност коју човек може да оствари. Тиме се отварају и пуцају стеге историје и времена. Време постаје позитиван фактор, у коме човек напредује и креће се ка циљу. Његово постојање и живот добијају динамички карактер, потпуно отворен ка будућности. Живот, као и целокупна људска историја се састоји од успеха и неуспеха, напредовања и назадовања. Али, она није кружна. Сваки је догађај и тренутак јединствен и непоновљив и све се креће ка коначном циљу и коначном испуњењу. Јудска је историја подвиг сусрета са Господом, који к нама долази.

Овакво схватање историје је у суштинској супротности са схватањима античког света и значило је праву духовну револуцију. А она је била могућа због основне карактеристике Хришћанства, а то је његова есхатолошка димензија. Догађаји који представљају круну историје спасења – оваплоћење, распеће, вакрсење, вазнесење, силазак Духа Светога јесу јединствени, одлучујући и непоновљиви догађаји, који припадају као историји Бога, тако и човека. Ти су се догађаји десили у прошлости, пре скоро 2000 година и они би такви остали да они истовремено не значе и почетак Новог века. Они утемељују и објављују у нашем времену и историји испуњење и крај историје и коначну истину сваке твари. Царство Божије, Есхатон је ушао у историју и у њој остао. Царство је утемељено, али још не и заокружено⁵. Историја спасења се наставља и ништа више не може бити неутрално или статично. Све напредује ка Царству подвигом сусрета и заједнице, или пак од Њега отпада. Тек из перспективе Царства, односно из будућности и садашњост и прошлост добијају свој прави смисао. Тек у односу на Царство Божије можемо

говорити о историјским успесима или неуспесима и трагедијама, у супротном, не би постојао ниједан критеријум за вредновање историјског тока.

Можемо се сада запитати, шта ћемо то славити следеће године? Сви они који мисле да ће то бити сентиментално сећање на прошлост нису на добром путу. „Сећајемо“ се догађаја који је значио почетак Новог еона, у коме ми живимо. А заправо, славићемо Цара тог Новог еона, славићемо Цара који је отворио своје Царство и омогућио свима, без икакве разлике, да животом у Цркви предокушају плодове будућег Царства Христа Бога нашега. Ево, како су то оци Седмог васељенског сабора (787.) изразили:

...и сви ми верни, као жезлу Христовом,
крсту се поклањамо,
као трону и постели љеговој, пресветом гробу,
као дому, јаслама у Витлејему
и осталим светим боравиштима Љеговим;
као пријатељима Љеговим, апостоле Љегове
и свете мученике и остале свете;
као град Љегов поштујемо Сион,
као земљу Љегову Назарет љубимо,
као божанску бању Љегову Јордан грлимо.
Јер из велике и неисказиве према Љему љубави
поштујемо и поклањамо се као месту Божијем
оно место где је дошао, или се настанио,
или појавио,
или се дохватио, или у потпуности наткрилио;
не место, нити кућу, нити земљу, или град,
или стене поштујемо,
већ Онога који је у њима боравио, појавио се
и спознат био телесно,
и нас од заблуде ослободио
ХРИСТА БОГА нашега.

Протојакон Зоран Крстић

(Наставак у следећем броју)

Напомене:

1. Г. Флоровски – Σταθμοι της Ρωσικης Θεολογιας – Πουρναρας, Солун 1986. стр. 7
2. Неразликовање прошлости од историје је једна од карактеристичних последица „западног ропства“ Православља.
3. Г. Флоровски – Χριστιανισμος και πολιτισμος –изд. Πουρναρας, Солун 1982. стр. 73
4. Исто стр. 75
5. Види Г. Флоровски – Αγια Γραφη, Εκκλησια, Παραδοση – изд. Πουρναρας, Солун 1976. стр. 3

ДВА ПИСМА ПАТРИЈАРХА КОНСТАНТИНОПОЉСКОГ ЈОАКИМА III ПАТРИЈАРХУ СРПСКОМ ЛУКИЈАНУ

Везе између Цариградске патријаршије и српских обласних православних цркава, у времену од 1766. до 1914. године, биле су сталне, а оне ни до данас нису у потпуности проучене. Има наде да ће се те везе, на основу расположивог архивског материјала, прућити и објавити. Те везе биле су нарочито појачане у Србији у време митрополита Петра (Јовановића) и кнеза Милоша који је био јако пажљив и издашан према Мајци Цркви.¹

У Патријарашко-митрополитској архиви у Сремским Карловцима, сачувана су два писма патријарха константинопољског Јоакима III (1901–1912) патријарху српском Лукијану (1908–1913).

Патријарх васељенски Јоаким III

Патријарх константинопољски Јоаким III био је врло расположен према Србима. Под његовим председништвом, да се подсетимо, Свети архијерејски синод Цариградске патријаршије изабрао је: Фирмилијана (Дражића), 1902, за митрополита скопског, Севастијана (Дебељковића), за митрополита рашко-призренског, 1904, Викентија (Крчића) за митрополита скопског, 1905, Варнаву (Росића) за епископа главничког, 1910, потоњег патријарха српског, и др Гаврила (Дожића) за митрополита рашко-призренског, 1911, потоњег патријарха српског.

Патријарх Јоаким III² дописом својим од 11. јуна 1912. године замолио је од патријарха Лукијана прилог за ископавање црквених старина у граду Никеји, у Витанији (у Малој Азији) следећим писмом:

Најблаженији и веома поштовани архиепископе карловачки, у Христу Богу љубљени најдражи брате и саслужитељу Наше смерности Господине Лукијане, братски у Господу многопоштовано Ваше Блаженство целивамо и грлећи Вас поздрављамо.

Никеја, град у Витинији, у Малој Азији, је видела дане велике славе у низу векова и постала чуvena, те је стекла одличан положај и име ради два велика васељенска сабора, који су се у њој били сакупили, због чега се и с правом цени и поштује као један од светих градова наше вере. Но, због насталих злих времена и страшних несрећа стару славу је заменила данас заборавност и запустјеније, наваливши беду и невољу на њу. Ипак у тој несрећи и невољи сачувано је једно драгоценог блага на побожну савест да нас трагови уметности и лепоте који су спасени, подсећају на стару славу као што је храм Успенија Богородице, који је остао до данас, и на неправду цркви нанету. Ово свето место достојно пажње због поменутог Првог васељенског сабора, извесним делом је под земљом, које када се ископа и на свет изнесе, расветлиће црквене догађаје и обновити успомену, те ће бити у свему драгоцен проналазак. У намери да истражимо и ископујмо како треба ово што је још сачувано и оно што је још у земљи сакривено, свештено и часно благо, било да се ископа, утврди и сачува, прегнувши са нашим Светим синодом, љубазном нашем браћом у Христу и саслужитељима, одлучили смо приступити извршењу радова. Исти су снимљени на светом земљишту Никеје. Док је још време, промисливши и уставши, тако смо то саборно смислили и закључили, како да се из-

бави и сачува ово свештено благо, ни мало не посумњасмо, да би и братске свете цркве прихватиле се с нама, да нам приступе и поднесу трошкове којих ће бити. Зато се усуђујемо и решисмо да заиштемо такву њихову братску помоћ, с једне стране у намери да набавимо нужна средства за ово предузеће, а са друге стране, да на делу покажемо наше свеправославно старање и слогу. Да будемо највише сложни око добра града, у коме је скуп 318 богоносних отаца, Духом Светим научени, уобличио и уврдио нашу побожност и православну веру у светом символу. Стога имајући слободу, овим нашим братским писмом и са поштовањем управљајући га Вашем Блаженству, те саопштавајући нашу одлуку о ископинама и радовима, објављујемо, да ћемо са благодарношћу примити љубав и дар, који би нам се одатле послao као помоћ за унапређење наших радова.³

Својим дописом од 1. августа 1812. године патријарх Јоаким III замолио је од патријарха Лукијана материјалну помоћ за пострадале од земљотреса у Цариградској патријаршији. Патријарх Лукијан је оба предмета уступио Светом архијерјском синоду. Те јесени Синод је имао своје заседање којом приликом је, поред горе наведеног дописа, саслушао и овај други који гласи:

Са дубоком жалошћу и јадом намерни smo овом Нашом братском посланицом да објавимо Вашем човекољубљу велику и неописиву несрећу која се догодила пре неколико дана у нашем крају, у Тракији, недалеко од Нашег патријаршијског трона и погодила хиљаде нашег православног становништва. Страховит и разарајући земљотрес, који се догодио 27. прошлог месеца јула, и који се наставио многим још разорнијим од њега, пожарима, претворили су у тренутку у развалине и пепео до овога часа цветајуће и православним становништвом насељене градове и села у Тракији и изазвали смрт великог броја људи, хиљаде становништва, углавном православног, које је остало данас повређено, без дома, гладно и наго, које се и сада налази не у мањој опасности и агонији од глади, студени и болести. Због величине и обима ове несреће сама помоћ сродника и домаћих, премда љубазно и из дубине срца учињена, недовољна је за олакшање и утеху непреболно паћеничке браће и за макар какво залечење рана њихове несреће. Увидесмо и у консултацијама са светим и најчаснијим митрополитима, у Христу возљубљеном браћом нашем и саслужитељима, у Нашем Светом синоду, да треба смело прибећи у ужасном овом стању и несрећи и човекољубивој и православнољубивој помоћи свете браће из аутокефалних цркава, имајући тврдо убеђање да ће и оне, знајући величину несреће и узимајући у обзир хитност помоћи, са сваким братољубивим и милосрдним расположењем додатно помоћи, очигледно унесрећеним хришћанима. Са овом молбом Вашој љубави и овом братском Нашом посланицом учињеном, изражавамо дубоку зах-

валност Наше Цркве и Наше пастве за свако, од тамо упућено паћеницима, братско саучешће и помоћ.⁴

Саслушавши оба дописа патријарха Јоакима, Свети архијерејски синод донео је следећу одлуку:

„Ради лакшега сношења трошкова око ископавања старина у граду Ницеји одобрава се из синодског фонда припомоћ од 800 франака, а за пострадале од земљотреса у Цариградској патријаршији одобрава се из истога фонда припомоћ од 200 франака, па се умольава Његова Светост госп. патријарх, да ове припомоћи изволи на исплату дозначити“.⁵

По свој прилици, ово су биле последње везе између Васељенске патријаршије и Карловачке митрополије, јер је већ исте године умро патријарх Јоаким, а патријарх Лукијан убијен је 1913. године. За време, пак, Првог светског рата, који је ускоро избио, није било могуће одржавати везе између поменутих двеју цркава.

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Приликом подизања богословске зграде на Халци, која је отворена 1844. године, Цариградска патријаршија тражила је материјалну помоћ и од Српске православне цркве. Градњу је помогао кнез Милош, који је Патријаршији слао прилоге сваке године после празника Светог апостола Андреја Првозваног. Пошто је богословија била у манастиру Свете Тројице, Цариградска патријаршија је пар година доцније тражила прилог и од српских епархијских архијереја за овај манастир. Тим поводом епископ тимочки Доситеј (Новаковић) пише митрополиту Петру „да се по гласу високопочитаемог писма Свјатјешег всељенског Нашег Патријарха нама писатог, по могућству ва монастир Свјатија Тројици, лежећег у острому Халки милостиња подели. Не пропуштамо дакле у име исте милостиње наречениј монастир 500 гроша Вашем Високопреосвешченству припослати“. (Државна архива – Митрополија, бр. Т-584).

2. Патријарх Јоаким III заузимао је престо Цариградског патријарха у два маха. Први пут од 1878. до 1884. године, а други пут од 1901. до 1912. године.

Патријарх Јоаким III је рођен близу Цариграда 1834. године. Студирао је у Букурешту и Бечу. За ћакона је рукоположен у Букурешту 1852. године, а од 1854. до 1860. године био је ћакон грчких храмова у Бечу. По позиву патријарха Јоакима II дошао је у Цариград где је рукоположен у чин презвитера и постављен за великог протосинђела 1863. године. За митрополита у Варни (Бугарска) хиротонисан је 1864. године. За време свог десетогодишњег архијерејства у Варни радио је на зближавању Грка и Бугара. Године 1874. изабран је за митрополита солунског и на том положају га је затекао 1878. године избор за Васељенског патријарха. Као Васељенски патријарх радио је, посебно на образовању световњака и клирика, поново успоставио патријаршијску штампарију, покренуо лист „Црквена истина“ (Εκκλησιαστική Αληθεία), основао патријаршијску библиотеку, поставио темеље за нову зграду Велике народне школе (Μεγάλη τού Γενοντζ Σχολή) у Фанару. Као патријарх посебну пажњу посветио је

богословској школи на Халци и слао богослове на студије у иностранство. За нас је патријарх Јоаким III посебно значајан јер је Православној цркви у Србији даровао аутокефалију 1879. године. Штитећи права Васељенске патријаршије замерио се турским властима и 1884. године је морао одступити од трона. Пошто је извесно време провео у свом родном месту, путовао је по Александријској, Јерусалимској и Антиохијској патријаршији, да би се на крају настанио у великој Лаври на Атону.

Поново је враћен на патријаршијски трон године 1901. У току његовог другог архијеретства додогодили су се многи значајни догађаји: Македонски рат (1903–1908.), Младотурска револуција и Први балкански рат. У свим овим догађајима патријарх је био против национализма, било турског, било грчког. Сматрао је да азијатски јелинизам може да опстане

једино користећи се званичним турским институцијама, а не устанцима.

Патријарх Јоаким III је покушао да оснује високу богословску школу у Венецији, где би школовање наставили богослови са Халке. Атински универзитет доделио му је 1912. године титулу почасног доктора теологије. Патријарх Јоаким III умро је 13. новембра 1912. године. (Приредио: Γιωργος Βαλσαμης – Οι Πατριαρχες ψου γενους, Εκκλησιαστικη βιβλιοθηκη Ι.Μ.Δημητριαδος, Βολος 1995. стр. 123–126)

3. Патријарх константинопољски Јоаким патријарху српском Лукијану, Цариград, бр. 5550 од 11. јуна 1912(Мбр. 210/Син. 54 ех 1912)

4. Патријарх константинопољски Јоаким патријарху српском Лукијану, Цариград, бр. 7138 од 1. августа 1912(Мбр. 289/Син. 54 ех 1912)

5. М.210 и 289/Син ех 1912

ТРИ ВЕКА УНИЈЕ КОД РУМУНА

четак шеснаестог века је обележен текtonским поремећајима у редовима римске курије. Вишевековна деградација основних постулата хришћанства на Западу, на крају је за своју последицу имала цепање, у историји познато као реформација. Шизма на Западу је имплицирала низ дуговечних последица везаних за опште духовно стање у првом реду Европе, а затим и целог света. Разбијено римокатоличко огледало се распредило у милијарду комада без могућности да икада буду сакупљени и обједињени. Када се стање у Риму смирило због реформације, отпочело се много интензивније него икада пре са припремама за унијање, то јест „присаједињење шизматика“, грко-несједињених (православних) са Римом. Ова својеврсна ренесанса прозелитизма Рима је, дакле, била узрокована „губитком територија“ у централној Европи и на Британском Острву, а разлог за њену експанзију свакако лежи у реду Исусоваца (или Језуита) који су својом милитантном оданошћу папи и Риму били перјанице у борби прозив „заблуделих

православаца“. Треба рећи да римокатоличка прозелитистичка активност никада није престајала, већ да је она про-лазила кроз различите фазе развоја на свом историјском путу. Тако, на пример, у доба док је постојала јака Византија, прозелитизам се ослањао на дипломатију гледајући будно када ће се која држава, чланица византијског комонвелта, посвађати са Матицом да би јој понудио своје „услуге“ обезбеђујући истој тобож не зависност. Међутим таква унијање нису давала трајније резултате, већ су се ограничавала на живот владара који је пакт са Римом склопио. Затим, када је Царство почело да одлази са историјске позорнице, прозелитизам је попримио знатно конкретнији облик. Под видом рата са неверницима, парадоксалног начина ширења хришћанства ратом (који, мора се нагласити, са речима Васкрслог Христа и Његових Светих није имао баш ништа), Рим је напокон успео да на тренутак уништи Византију, додуше само њене материјалне обрисе, и да на тај начин започне много милитантније унијање, које ће у овом пе-

риоду добити и своје класичне поставке. Унијање се није односило на превођење у римокатолицизам у потпуности (имајући на уму пре свега богослужење), већ на толерисање православних обреда и обичаја са једином и суштинском изменом – признавање папе као врховног пастира света и заменика Сина Божијег на Земљи. Ова, наизглед мала измена која се односи на другоразредну особину Цркве – њену институционалност, по многим светим оцима је била ништа друго но позитиван одговор на трећу кушњу Господа исуса Христа у пустињи (Мт. 4,9), јер је клањање папи подразумевало и тада, а и касније, не само прости опстанак, него и „сва светска царства и њихову славу“. Напокон, када се Источно Римско Царство придружило својој Западној половини и отшло у историјско памћење, унијање је вршено свим могућим начинима.

Крај седамнаестог века је донео коначно заустављање напредовања Отоманске империје. Код Беча је 1683. године почело да опада Царство које је своју егзистенцију започело на рачун постојања

другог – Византије. Оснажена држава Хабсбурговаца, отклонивши једном за свагда опасност да јој Турци дођу ante portas, кренула је у контрафанзиву. Како је од свог почетка, па до свог краја, Хабсбуршка монахија била ударна песница римске курије, то је сасвим логично што је напредовање Царства имало своје рефлексије на њену активност.

Међутим, Турци само неколико година касније преузимају контрафанзиву и аустријску војску току код Качаника и Сланкамена. Ова победа Турака је натерала патријарха Арсенија III да пошаље јенопольског владику Исају Ђаковића (1690–1708), потоњег митрополита крушедолског, у Беч на преговоре са царем Леополдом I (1657–1705). Ови преговори су завршени издавањем Дипломе Леополда I, 21. августа 1690, која је потврђена 11. децембра исте године. Ова диплома познатија као Илирске привилегије је отворила пут признавању већ изабраних владика за места под влашћу Хабсбурговаца. Тројица владика су постављени у областима где су поред Срба живели Румуни. То су били Исаја Ђаковић за Јенопоље и Темишвар, Спиридон Штибица (1694–1699) за Вршац и Јефрем Бањанин (1695–1698). На подручју Темишварске и Вршачке епархије у Банату и Арадске у Кришани живело је православно становништво које је одржавало везе са Русијом, са једне, и Србијом, тј. Пећком патријаршијом, са друге стране. Двадесетак година касније, јурисдикција Карловачке митрополије се проширила и на Ердељ, Олтенију¹ и Буковину.

Док су Вршачка и Темишварска епархија мање или више биле поштећене настраја римокатоличке пропаганде, а све ради „привољавања“ православних на унију, дотле је у Кришани, односно Арадској епархији делатност римске курије била врло интензивна.

Након истеривања Турака из Орадеје 1692, примас Угарске, кардинал Колонић је послao овамо своје људе у намери да оснивањем католичке бискупије предупреди срећивање стања код православних, а нарочито тесније повезивање староседелаца са новопристиглим српским јерарсима. Патријарх Арсеније III је благовремено реаговао постављајући Јефрема Бањанина за епископа великовардарског и јегарског, али је он, под силом, прешао у унију 1698. године. Због Ракоцијевог устанка (1703–1711) владика Исаја јенопољски је своју столицу пренео у Арад и ту прикључио упражњену столицу у Орадеји, те су тако православни ове епархије поново добили свог архијереја. Владика Исаја је 1708. постао наследник патријарха Арсенија III, а на његово место у Араду је дошао Јоаникије Мартиновић (1710–1721). Претпоставља се да је и овај владика под присилом прешао у унију, али се из свега оног што је овај јерарх чинио, то не може потврдити. Његов наследник је био владика Софроније Кириловић (1722–1726) који се енергично супротстављао настрајима римокатолика да поунијате и њега и повери му народ. Он је имао свог намесника у Орадеји који је заправо био продужена рука у борби против уније. Након Јоаникија за епископа у Араду је дошао Викентије Јовановић (1726–1731). И овај архијереј је морао да се носи са прозелитизмом римске курије. Успех његове борбе довољно илуструје и податак да је 1730. године закључио споразум са бискупом у Орадеји по питању држања архијерејског намесника у том месту. Како је годину дана касније, владика Викентије изабран за митрополита београдско-карловачког њега је у Араду заменио Исаја Антоновић (1731–1748). Након неколико година затишија после смрти владике Исаје 1751. године наступа нова фаза у својеврсном рату

за душе. Владавина царице Марије Терезије (1740–1780), била је обележена интезивним заузимањем за испуњење сваког плана римске курије. Поменуте године на упражњену столицу долази Синесије Живановић (1751–1768), човек врло борбеног темперамента и огромне упорности. Нови начин дискриминације православних у Арадској епархији је био оличен у покушају њеног укидања тобож због непостојања материјалних услова за њен опстанак, као и чињенице да ове епархије није било у поменутим Илирским привилегијама цара Леополда I. На сву срећу на челу Карловачке митрополије је стајао такође истрајан јерарх – Павле Ненадовић (1749–1768) који је заједно са владиком Синесијем извојевао победу и Арадска епархија је опстала. Шта више, владика Синесије је успео да повећа територију свог духовног надзора североисточно од Арада према Орадеји (област Кришана). Извршио је канонску визитацију целе епархије и на тај начин помогао да се православни живља утврди у својој прадедовској вери. На другом крају епархије, у Орадеји, је имао свог намесника који му је помогао у ширењу контрапропаганде, против уније. На самртничкој постели поручио је митрополиту Павлу да бди над арадском епархијом, јер је знао са каквим ће се опасностима суочити паства након његове смрти. До издавања Патента о толеранцији, цара Јосифа II (1780–1790), правног предуслова за окончање унија, на трону епископа у Араду је седео још Пахомије Кнежевић (1770–1783), који се захваљујући Божијој благодати и свом изнадпросечном образовању успешно носио са свим настрајима римске курије.

Област која је највише пропатила од најезде језуита и којој је унијаћење задало повреде трајнијег карактера јесте Ердељ или Трансильванија, како је Румуни називају.

Ердељ је централна област Румуније, природно-географски добро заштићена са свих страна. Целим правцем југоисток је штите Трансилвански Алпи, а на југозападу су Јужни Карпати; на западу су то Западни Карпати, а на истоку Источни Карпати. Захваљујући оваквом географском положају Ердељ је дugo егзистирао као независна кнежевина под турском врховном влашћу, све до 1688. када је ова област постала наследна земља царске круне Аустријанаца. Нова власт је заобишла већинско – румунско становништво и озаконила само Мађаре, Сасе и Секује, стављајући тако православље ван закона. Но, недаће које су се надолазиле над православне у Ердељу почеле су пре доласка Хабсбурговаца. Прва борба за одбрану православља се збила већ за време Генадија II (1628–1640)² када је калвинизам силом покушао да истисне православље. Када је после пораза аустријске контрафанзије дошло до сеобе Срба под Арсенијем III, дошло до преласка великог броја православног живља на територију Хабсбуршке монахије, римска курија је видела алармантну ситуацију по своје интересе и пошто више ништа није могла да учини за преобраћање протестаната, одмах је почела да поткопава целовитост заједнице православних нуђењем разних олакшица и бенефиција онима који би за свог врховног поглавара признали папу. После Теофила II (1692–1697) на митрополитски трон у ердељском Београду је дошао Грк Атанасије I Ангелу (+1713)³. Као и већина осталих фанаријота и Атанасије I се одликовао на првом месту сребролубљем, те је за поверену му паству марио као за лански снег. Чим је ступио на трон Атанасије I је започео преговоре са Римом о успостављању уније. Преговори су закључени успешно и овај владика је, заједно са већим

делом свештенства, прешао у унију, изазвавши на тај начин теже последице по развоју православља у овом делу Румуније. Изгледа да је у почетку било отпора, јер је прелазак у унију трајао око три године (1697–1700), али на kraju је, ипак, свака препрека отклоњена. На акту о признању уније са Римом, од 5. септембра 1700, написаном у ердељском Београду, свој потпис је поред Атанасија I ставило још 54 protopopa и 1563 свештеника⁴. Годину дана касније он је другим актом о сједињењу са Римом практично укинуо Ердељанску митрополију. Поред Румуна заједницу православних су чинили и Срби, којих је овде било и пре Сеобе. Чињеница која одмах пада у очи јесте да међу потписанима нема ни једног Србина, а шта више у свим актима о унији из тог периода стоји да унијати за себе кажу да су „...румунеше...“⁵. Ово може да значи само једно – Срби су били много оданији и чвршће усађени у православље па им ни најокорелије снисхођење није могло помутити разум. Као такви они су били камен спотицања језуитима, светли пример очувања вере истоверним Румунима и својеврсна „оруђа“ за повратак заблуделих под скут мајке Цркве. Од таквих предака је требало да покупимо аманет како се остаје свој на своме, али пошто већ нисмо, онда је од животног значаја да се што пре окренемо искуству које су нам они предали у наследство. Сами Румуни који су остали у православљу, решење својих проблема су видели у признавању врховне јурисдикције српског митрополита. С тим у вези је патријарх Арсеније III марта 1706. поднео молбу да се заштите привилегије дате Србима, а у тачкама 18. и 24. да се те привилегије протегну на остали православни живљу у сатмарској и великовардској области и у Ердељу. Беч је, и поред противљења примаса угарског, кардинала грофа

Леополда Колонића, прихватио ову молбу која је била директно супротстављена интересима римске курије и плановима за ширење уније. Обични верници у прво време нису знали да је владика са свештенством склопио унију са Римом. Језуити су тада почели да отварају школе по целом Ердељу и Марамушу. Ту је унија највише и узнатровала, а касније је основана епархија и у Орадеји која је велике муке задавала арадском православном епископу. У Банату је постојала једна унијатска епархија и то у Лугожу, иначе најмања унијатска епархија у Румунији.

После смрти Атанасија I, катедра се није попуњавала осам година, све до 1721. године када је дошао Јован Петаки (1721–27), а православни су потпали под духовну власт римничког епископа, од 1718. године у саставу Хабсбуршке монахије. Из писма Мојсија Петровића (1713–30), митрополита београдског, Викентију Поповићу (1713–25), митрополиту карловачком, од 2. априла 1724. се види брига за православље у оба народа, а 1726. године, при штампању Буквара Теофана Прокоповића у Римнику, митрополит Мојсије је наредио да се упоредо са текстом на црквено-словенском штампа текст на румунском језику. По смрти епископа римничког Инокентија (1728–31) народ се за помоћ обратио митрополиту београдско-карловачком Викентију Јовановићу (1731–37) и он упућује исту молбу као и Арсеније III, али ни овој молби не бива удовољено. Када се није могло главним путем доћи до циља, прешло се на заобилазнице. Домишљатост митрополита Викентија долази до изражaja у „стварању“ Илирске коњичке регименте о народном трошку. Наиме, цар је 1735 дозволио митрополиту да шаље људе да прикупљају прилоге⁶. На тај начин је у Ердељ и Римник стигао неко ко ће помоћи народу да одоли

унији. То је био епископ крушевачки Никанор Мелентијевић (1710–18; +1739). Он је одмах почeo да ради на срећивању стања Цркве у Ердељу. Како је најгоре стање било у Брашову, то је он тамо највише и радио и то све до пред крај живота 1739. године, када се вратио у Крушевачку и ту умро. Управник ове области, гроф Валис је гледао да на сваки начин претера владику Никанору и онемогући му повратак у Ердељ, јер је по његовим речима владика „запопљивао“ поред „шизматика“ и оне који су прешли у унију, враћајући их тако у православље. Но, у томе ипак није успео. Сабрат манастира Пакра Србин Висарион Сарај је 1744. године дошао у ове крајеве да настави рад владику Никанору. Запељен Духом Светим, он је убедљиво проповедао против уније, утврђујући многе у православљу и привлачећи оне који су у унију већ прешли. Тако је допао ропства и мученичке смрти у Тиролу. Царица Марија Терезија је 1752. покушала да онемогући било какав уплiv Карловачког митрополита на Ердељ, али је четири године касније, због политичких разлога морала да уступи. Пошто је метод милитантног унијања напуштен, приступило се налажењу нових решења црквеног проблема у Ердељу. Одлука бечке владе да допусти постављање епископа у Ердељу, под условом да буде неизвесан од митрополита у Сремским Карловцима, била је сасвим очекивана. Ово се додатило, и, 1761. за администратора је постављен најудаљенији епископ Митрополије и то без знања и сагласности митрополита Павла – владика будимски Дионисије Новаковић (1749–1767). Постављање православног епископа у Шкелју, предграђу Брашова је било пре невиђено лицемерје него примена толеранције. Владика скоро да није имао никаква права, па се стога убрзо и захвалио на указаном му по-

верењу. Међутим његово одступање са трона је прихваћено тек 1767. године. Након владике Дионисија вршени су покушаји опструкције постављања новог епископа за Ердељ, али је 1768. постављен Јован Ђорђевић (1769–73). Пошто је владика Јован у међувремену, после смрти Павла Ненадовића, изабран за митрополита на место у Ердељу дошао је Софроније Кириловић (1770–1786) који ће због негодовања Румуна на катедри остати до 1774. Ердељска столица ће бити упражњена све до 1784. године, када ће цар Јосиф II именовати архимандрита Гедеона Никетића (1784–1788), игумана манастира Шишатовца за епископа ердељског. Но, након објављивања Патента о толеранцији престају покушаји унијања какви су били за време царице Марије Терезије. На дневни ред животних проблема Цркве у Румунији дошло је решавање питања увођења националне јепархије и потпуног осамостаљења Румунске православне цркве.

Доласком Јосифа II на власт, престао је прогон православља какав је постојао пре њега, али су последице остале. Као трајни белег на телу Румунске православне цркве остао је део поунијађених који ће опстојавати све до данас. Након Првог светског рата унијатима је призната конфесија, одмах иза православне са свим привилегијама. После потписивања Конкордата са Ватиканом, 1929, унијатска вероисповест губи сваку одлику румунске националне цркве, са неким деловима аутономије и постаје само један вид римокатоличке вероисповести. Дакле то је подврста римокатолицизма која је од латинске вере одвојена једино грчким обредом. Крај Другог светског рата је дочекало два милиона унијата са следећом организацијом:

– пет епархијских и један помоћни архијереј

- пет саборних цркава
- 2600 цркава
- три академије универзитетског степена
- 1900 парохија; око 700 филијала
- 1834 активних свештеника
- девет монашких редова
- 28 манастирских домова
- 424 монаха и монахиња
- 20 гимназијских школа за дечаке и 14 за девојке
- 4 старачка дома и сиротишта
- 20 периодичних публикација и 5 штампарија

Горе наведено одсликава изузетно добру организованост унијата. Долазак комунистичке власти на челу са Георгијем Георгијем Дежом, а потом Николаем Чаушеском донео је тешке дане за унијате. Комунистичка доктрина је у сваком ослањају на Запад видела опасност за „тековине револуције“. Диктатура није хтела да ризикује толеришући било какво повезивање са иностранством уколико иностранство није био Совјетски Савез. Тако је дошло до прогањања унијата који су према комунистима морали да се врате под окриље матице. Осим тога, комунистичка власт, је имала сасвим другачији однос према националној Цркви. Док су овдашњи комунисти истичући своје имагинарно југословенство гледали да угуше све што је српско, њихове румунске колеге су имале другачији приступ. И они су били заклети атеисти и према томе a priori негативно расположени према поруци јеванђеља, али су у помагању Румунској Цркви гледали јачу контролу и тесније повезивање са народом. С тим у вези од 1. до 3. октобра 1948. године сакупљани су потписи унијата за повратак у православље и том приликом је 450 свештеника „драговољно“ прешло у православље. Ово је изазвало протест не само унијата већ и католичких бискупа које је окоштали и нефлексибилни папа Пије XII

подржавао у супротстављању комунистима⁷. То је све довело до тога да су 28. октобра 1948. године ухапшени сви унијатски епископи, те многи свештеници, монаси, верници. Скоро месец дана након овог 1. децембра 1948. године, указом Президијума Велике народне скупштине, укинута је унијатска вероисповест, а сва имовина предата Румунској православној цркви. Све до пада Чаушескуа, у децембру 1989. године, унијати су се тајно окупљали. Уколико би били откривени затварани су и углавном убијани, као и сви политички затвореници комунистичких режима од Совјетског Савеза до Албаније. Нова влада Јон Илијескуа је признала грешку из 1948. године, што је отворило пут поновој отвореној активности унијата. Сада се води врло јака пропаганда за повратак њихове имовине, али унијати не признају да су низ богомоља отели од православних у XVIII веку.

Унијатски митрополит др Александар Тодеа је од Рима унапређен у кардинала, што указује да је Рим, као некад, поново заинтересован за подручје бивших комунистичких земаља и да ће третира као области мисије као да је упитању незнабожачки терен. С тим у вези неопходно је проблем уније у потпуности решити пре него што се у комуникацији са Римом дође до озбиљнијих питања везаних за учење Цркве. Где год да је посејано семе уније оно је донело цвеће зла од чијег су пакленог мириза многи православни пропатили. То је „цвеће“ одржавано и заливано „руком“ Рима па је и кључ опстанка унијата у рукама прелата који у њему столују. На нама је остало да до решења проблема својим свећочењем Васкрслог Христа будемо светлост свету сатирићу таму лажи свих изопачених учења.

Владан Костадиновић

Напомене:

1. Олтенија или Мала Влашка ће Београдским миром 1739. године припасти Турској

2. Радослав М. Грујић, *Прилози историји одношаја наших са Румунима у XVIII веку*, Српски Сион, број 23, Сремски Карловци 1905, стр. 686

3. Исто, стр. 687

4. Исто

5. Исто, исто

6. Исто, 691

7. Слично је било и са надбискупом Алојзијем Степинцем који је, иако директно одговоран за смрт хиљада Срба у тзв. НДХ, био на победничком пиједасталу приликом уласка у Загреб пре свега југословенских комуниста српског порекла. Због сопствене глупости овај надбискуп је следио инструкције папе Пија XII и само због тога допао затвора.

КНЕЗ АЛЕКСАНДАР КАРАЂОРЂЕВИЋ ПОТВРЂУЈЕ „СИНОР ДОБАРА МОНАСТИРА КАЛЕНИЋА“

Кнез Александар Карађорђевић 26. новембра 1849. година (Архив САНУ-9117) саопштава: „опредјељавам се согласијем земаљског Совјета слједујући синор добара ма-настира Каленића: са источне стране ваљаличким потоком на косу до баре назване Убијена крава, оданде истом косом на кречану, Трговиште, крушку говедарницу и Драгову воду, па изнад Драгове воде косом на гробар загорје, пољану по вр' Лисе и пак по вр' Брезовице па повише Лободера на чуку до Лукине лива-де, оданде на чукару више усовине, косом на једину букву, па низ плужевине повише врбе, а оданде косом поред Шљивице до по вр' малог Гу-

шевца, од делаве на Главичарек каменитиј, оданде на четири бељика и Црну букву, а од Црне букве на кресану букву, те на реку, а од реке на стару ваљаницу.

Изван синора има манастир слједујући добара: У атару превешком 21 дан ораће земље, 2 воћњака, 25 мотика винограда са 8 мотика парлого, 1. механу са 2 дућана 1-ом лебном фуруном, и један салаш за кукуруз и један подрум код винограда. У атару калудранском 25 мотика винограда; осим тога још један виноград од 25 мотика, 30 кося ливаде и један воћњак од 270 дрвета шљива и забран у Прерадовцу с кућом. У атару опарићском има један вино-

град од 45 мотика, и други од 20 мотика, у пољу опарићском 4 косе ливаде.“

Овим су потврђена „закљученија манастирске коми-сије (О.Но. 1999 од 1847. го-дине), које је у јунију месецу 1847. године са соизвољењем манастирског братства и касателни сељана учињено, који се акт у Архиви попечителства просвештенија храни“.

Акт Књежевске канцела-рије се завршава закључком: „Са овим добрима својима има право манастир Каленић рас-полагати и уживавати их онако, као што је у реченом закљу-ченију изложено у чему га нико узнемиравати не може“.

Н. Јованчевић

КРАТКОТРАЈНО СЛУЖБОВАЊЕ АРХИМАНДРИТА ГРГЕТЕШКОГ ИЛАРИОНА РУВАРЦА У ТЕМИШВАРУ

Враћа Руварци: Иларион и Димитрије, нису били у милости код епископа бачког Германа (Анђелића). Када је патријарх Прокопије Ивачковић (1874–1879) натеран од државних власти да поднесе оставку на свој положај, 1879, за администратора Карловачке митрополије државне власти су именовали епископа Германа. После смрти пензионисаног патријарха Прокопија, именовали су га и за патријарха.

Изгледа да је именован патријарх својом првом дужношћу сматрао да смени са управитеља богословије у Карловцима архимандрита грgetешког Илариона Руварца, и то телеграфским путем из Будимпеште, 1. фебруара 1882, наредивши му да дужност преда архијакону Емилијану Радићу, човеку врло проблематичном, „па прјамо своје Вам первоје опредјеленије у Монастир сирјеч Грgetег, без сваког прекословија и одлагања повратити се имате“.¹

Архимандрит Иларион, оснивач критичке српске историје, „који је тако агресивно умео да напада, који је безобзирно и смело умео да заподене борбу са многобројним противницима, био је ипак у извесним моментима бојажљив и неумешан...“² Међутим, као монах био је ретко дисциплинован и послушан својим надлежним епархијским архијерејима патријарсима Прокопију, Герману и Георгију. Приликом сахране патријарха Прокопија, на чијем опелу није било ни једног архијереја, архимандрит Иларион, који је иначе избегавао да говори или проповеда, имао је смелости да се опрости од преминулог патријарха, о коме су браћа Руварци имали лепо мишљење.

Када је у Карловцима изненада умро, 23. децембра 1881. године, епископ темишварски Георгије Војновић (1874–1881), на опште изненађење, за мандатара је постављен архимандрит Иларион. „Када је 1882. г. именован био за мандатара Епархије темишварске са страхом је отишао онамо. Из тога доба веома су интересантна нека писма упућена брату Димитрију. Из тих писама види се јасно како су Руварцу и најмање ситнице задавале много бриге. Као мандатару требало је да учини подворење меродавним личностима у Темишвару, требало је примати изасланства и одговарати им, и све то њега је збуњивало, и он скоро у очајању пише како не зна шта ће и како ће. То запето стање, та непрекидна трema у званичном опћењу са светом досадили су му толико, да је из Темишвара не брзо упутио молбу синоду, да га не узима у комбинацију при избору епископа. Он је добро осећао своју малодушност своју неподобност за

тако високо звање у цркви, он је знао да на том mestu mora чинити компромисе и према горе и према доле, а он то није могао, он који је чисту, праву и непомућену истину толико волео и само њој служио“.³

Архимандриту Илариону је одлакнуло када је извештен да је за епископа темишварског изабран окружни протопрезвитер сомборски Ђорђе Бранковић. Пошто је примио монашки чин у манастиру Ковишу, добивши име Георгије, и произведен у чин архимандрита, новоизабрани епископ је известио архимандрита Илариона и замолио га да о датуму своје архијерејске хиротоније обавести свештенство, учитеље и црквено-школске општине Епархије темишварске.

Пошто је евентуални долазак делегација у Сремске Карловце на посвећење новог епископа темишварског био скопчан са материјалним издацима, обазриви архимандрит Иларион хтео је уна-

Архимандрит Иларион (Руварац)

пред да зна на чији ће трошак пасти путни трошкови. Зато је, пре упућивања расписа, упутио патријарху Герману следећи акт:

Веша Светост, Милостивјејши Господине!

Пречестњејши и високодостојњејши Господин Ђорђе Бранковић, Архимандрит Ковиљски и изабрани Епископ Темишварски извolio ме је о том, да је синодално изабран и превише потврђен за Епископа Темишварског, да је и присегу верности пред престолом Његовог Ци Ап-Кр. Величества положио, и да ће за Епископа у Карловцима дне 1/13. јула т.г. посвећен бити, службено под 15/27. јуна т.г. бр. 2/през. известити а уедно позвати, да о томе овдешње епархијске власти, као и подручно свештенство, учитељство и црквене общине, своим путем и начином известим у тој цели, да ако би при посвећењу желили, равнati се знали.

Сходно захтеву том ја под једним извешћујем путем окружних протопресвитера, парохијско Свештенство, учитељство и црквене общине ове Епархије о дану посвећења новоизабраног и превише потврђеног Господина Епископа, но не знам како или на коју цјель, да овдашње епархијске власти о том известим, кад је изаслање депутатије од стране њиове која би свечаном чину посвећења присуствовати имала, сбог скопчаног с изаслањем трошка неизведиво.

С тога припадам Вашој Светости с молбом, да би ме у том погледу милостиво упутити благоизволили.

Препоручујући се милости с целивањем св. Деснице у најдубљем страхопоштовању изумирим

Ваше Светости,

нижајши раб

Иларион Руварац,

Архимандрит, Мандатар⁴

у Темишвару, 16/28 Јуна 882.

Одговарајући архимандриту Илариону на његово питање у вези са трошковима депутатија, патријарх Герман каже: „Узимајући извештај Честности Ваше од 16/28. Јуна т.г. бр. 74 односно учињенога обавештења прав. цркв. општина,

свештенства и учитељства о дану посвећења новоизабранога и највише потврђенога епископа Темишварског, Георгија Бранковића, архимандрита Ковиљског, на знање с тим, да се евентуалним изасланствима општина на чин посвећења путни трошкови и дневнице никако из црквених благајни дозволити и дозначити не могу, уједно на питање Ваше гледе изасланства епархијске власти одговарам Честности Вашој, да се ни таком евентуалном изасланству путни трошак и дневнице имају отуд одобрити дозволити”.⁵

После инсталације новог епископа темишварског Георгија, архимандрит Иларион вратио се у своју „гретешку пустињу“ у којој је навикао „да годинама проводи у самоћи са својим књигама“. У његовој пустињи ипак је дочекао избор за епископа вршачког 9/21. октобра 1886. Изабран је, у тројној кандидатури са Нектаријем Димитријевићем, архимандритом месићким и Дамаскином Бранковићем, архимандритом беочинским, једногласно. Истога дана је патријарх Герман известио цара, а цар је 1. новембра 1886. потврдио Илариона Рувараца за епископа вршачког.

Архимандрит Иларион, будући неодлучан, примио се овог избора, „али је набрзо у Пешти пред патријархом Германом и министром просвете Трефором изјавио да осећа да нема снаге да прими то високо достојанство“.⁷

Умро је у свом Гретегу 8. августа 1905.

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Извештај за 1891–1892. год., 15.
2. Јов. Радонић, **О Илариону Руварцу** у: **Споменица Илариону Руварцу**, Нови Сад 1955, 33.
3. Исто.
4. Архимандрит Иларион Руварац патријарху српском Герману Анђелићу, Темишвар, бр. 74 од 16/28. јуна 1882 (МПА 306).
5. Патријарх српски Герман Анђелић митрополитском мандатару, архимандриту гретешком Илариону Руварцу, Карловци, Мбр. 306 од 21. јуна/5. јула 1882.
6. Јов. Радонић, исто.
7. Исто.

ПОЈЦИ ЦРКВЕ СВЕТОГ АРХАНЂЕЛА МИХАИЛА У ДЕРОЊАМА

Црквени појци су од раног средњег века имали посебно место у богослужбеној пракси Православне цркве. У новијој историји Српске православне цркве улога црквених појаца је посебно истицана на подручју Карловачке митрополије у 18. и 19. веку.

Традиција деловања цркве-

них појаца до данас је очувана у цркви Св. арханђела Михаила у малом бачком селу Дероњама, код Новог Сада. У овој цркви се и данас негује антифону појање у две певнице, а искусни стари појци поучавају млађе и уводе их у мајstorство појања и познања богослужбених правила.

По речима данашњег свеш-

теника, проте Војислава Лучара, ова традиција никада није била прекинута, чак ни у периоду после Другог светског рата, када је Црква била у веома тешком положају.

За сада се може само претпоставити када се и у каквом облику појавило појање у Дероњама. Вероватно су српски до-

сељеници, бежећи из Беча од католичке уније почетком 18. века, понели са собом и постојећу традицију. Не зна се тачна година изградње прве цркве за коју се претпоставља да је била брвнара.¹ Друга црква, од чврстог материјала, била је саграђена на истом месту и освећена 1773. године.

Од тада потичу и први писани подаци о становништву – књиге крштених, венчаних и умрлих. Трећа црква, која и данас постоји на истом месту на којем су биле саграђене и претходне две, освећена је на Аранђеловдан, 8/21. новембра 1869. године.² Прелепи иконостас који се данас може видети у цркви преузет је из предходне и дело је даљског уметника Јована Исајловића³ из 1792. године. Већину осталих икона је урадио Рафаило (световно име Ђорђе) Момчиловић, родом из Дероња.⁴

Неговање црквеног појања у Дероњама вероватно вуче корене од настанка овдашње цркве. Како не постоје појачке књиге са нотацијом нити било какви други подаци о појању, не може се знати како је оно изгледало и како се учило. Најстарија појачка књига која се налазила у дероњској цркви јесте **Псалтир** који датира из 1681. године, а преписао ју је Михаило Даскал. Ова књига не садржи нотне записи. Данас се налази у рукописном одељењу Матице српске под сигнатуром РР III 41.⁵ Поједине књиге су у Дероње донешене у 18. веку из Бача и Каравукова.⁶ До данас је у обе певнице сачувана чак двадесет једна боослужбена књига из 18. века. Ко су били певачи и како се певало у последњих стотинак година данас сазнајемо од двојице активних појаца – Рајка Раје Купусинца и Филипа Дорословца. Подаци о појачкој пракси у 19. веку не постоје, изузев спорадичних записа на маргинама појачких књига. Најстарији податак на који наилазимо у вези са појањем, а који би могао да се повеже са прихваташтем карловачког начина, записан је на корицама **Књиге четрдесет проповеди**. На том месту је забележено: „Порфирије Поповић, клирик 3. године у Карловцима,

рођен 1832. године у Обровцу“. Ако се узме у обзир то да су управо учитељи клирикалних школа и њихови ученици, као и монаси фрушкогорских манастира, били најзаслужнији за ширење карловачког појања⁷, поменути Порфирије Поповић би могао да се схвати као један од утемељивача овог начина певања у дероњској цркви. Постоје и **Осмогласници** који су поклонјени цркви 1828. и 1834. године, на основу чега може да се предпостави да су дародавци, можда из Сремских Карловаца, посетили Дероње пре Поповића. Како не постоје појачке књиге са нотацијом нити било какви други подаци из тог периода, не може се знати како је појање изгледало и како се учило. У певницама и црквеној архиви нема нити једног рукописа.⁸

У периоду од 1877. до 1899. године, појци у Дероњама су били Младен Савић и Васа Давидов, али не постоје подаци о томе како се радило и како су били обучавани будући певачи. По речима проте Лучара, први познати учитељ појања у Дероњама био је вероватно Томислав Симић, чији се потписи могу наћи у више појачких књига из леве певнице. Исте године кад и Симић, ступио је у службу и појац Глиша Срдан. Обојица су службовали у време када је парох дероњски био Софроније Јаконић, родом из Баната⁹.

Чини се да је за време Јаконића знатна пажња посвећивана црквеном животу. Претходни парох, Теодор Поповић¹⁰, у својим записима углавном је износио приватне проблеме и несреће које су га задесиле у Дероњама, неуморно проклињући ово место¹¹. По речима проте Лучара, Симићу и Срдану се 1921. године приклучио изузетан појац и учитељ Јован Лазић, који је четири године касније премештен у Сомбор, где је обављао исте дужности.

Томислав Симић, звани Тата, водио је леву певницу и око себе је имао велики број ученика. Ниједан од њих, као ни њихов учитељ, није био у класичном смислу музички образован. Упркос непознавању музичког писма, Симић је био изузетно цењен појац и учитељ

јер, како сведоче они који га се сећају, није било онога што он од појања није знао. Један од његових најталентованијих ученика, Радован Рака Милутинов пише: „Тата је врло незгодан човек, сви га се плаше и поштују га, али он нас је тако научио појању да би смо могли без стида у било којој цркви појати“.¹² С великим поштовањем о њему говори и бивши појац Пантелија Купусинац, који му није био ученик, али је у пракси од њега много научио. Од бројних Симићевих ученика једанаесторица су били активни појци у дероњској цркви: Миливој Давидов, Сима Димић, поменути Јован Лазић, Ђура Симић (црквењак и појац од 1922), Славко Милутинов (појац и црквењак од 1943), Радован Рака Милутинов, Јован Даљац, Сава Мајсторов, Ђока Данилов, Угљеша Кривокућа и Милан Бачика Дорословца. Симићев син, Драгослав, који је био архијерејски намесник у Сомбору, такође је био врстан појац, али даље никога није изучио.

Један од Симићевих ученика – Јован Лазић – је пре одласка у Сомбор ишколовао Пантелију Панту Купусинцу, који је био најзаслужнији за активно држање појачког кадра у Дероњама до данас. Рођен у Дероњама 1910. године, Купусинац је још као дечак за себе одабрао појачки позив. Како није имао могућности да оде на школовање у богословију, посветио је часове појања у Дероњама. Они су одржавани сваког дана после редовне школске наставе. Олакшавајућу околност у учењу појања Купусинцу је представљало знање црквенословенског језика које је стекао у школи. За кратко време стекао је доволно знања из литургије и појања, тако да је врло брзо могао да стане у певницу. Осим тога, он је био донекле музички писмен појац. Са нотним писмом су га, како сам каже, упознали дероњски музикант Шаја Циганин и Хемиш, тадашњи кантор у католичкој цркви. Када је постао први појац добијао је уместо плате део земље из залихне црквене сесије.¹³

Пантелија Купусинац је првих тридесетак година свог по-

јачког стажа провео у служби свештеника Софронија Јаконића. Колико је био интензиван појачки живот за време службовања овог свештеника говори и податак да се није певало само у цркви у оквиру богослужења, већ и на разним прославама. У Летопису управе парохије Дероње као најзначајнији догађај пре другог светског рата Јаконић наводи освећење споменика краљу Петру II, који су подигли Дероњци. Освећење је извршио тадашњи епископ бачки др Иринеј Ђирић 8. маја/ 25. априла 1938. године. Уз саслуживање месног пароха Јаконића, епископ Иринеј је тада служио у Дероњама и Литургију. Поред много бројних дероњских појаци, био је присутан и велики број гостију и сви они заједно појаше како на Литургији тако и на свечаности по освећењу.¹⁴ Део програма био је резервисан за мешовити хор Српског ратарског певачког друштва из Товаришева под управом хоровође и учитеља Озрена Бингулца.¹⁵ Овог догађаја се сећа и Купусинац, који истиче да нису појали само певачи, већ и читаво село и сви гости.

Пантелија Купусинац је за певницом провео више од пола века. Сви који су имали прилике да га чују, било у Дероњама или неком другом месту, дивили су се његовом умећу и гласовним способностима. Године 1989, за време посете манастиру Бођани, прилику да га чује имао је и епископ шумадијски др Сава, у то време администратор Бачке епархије. Тада је Купусинац, између осталог, отпевао стихиру **Богоначалним мановенијем** која се изводи на вечерњој служби за празник Успења Богородице¹⁶ у којој се сваки стих пева у другом гласу. Након тога је, по жељи Епископовој, певао и многе друге песме. Убрзо после овог сусрета, Купусинац је од Његовог Преосвештенства епископа шумадијског др Саве примио архијерејску грамату – признање „за показани труд и богоугодно дело“. Ово је највеће признање које је добио један од дероњских појаци. Изузетно високо мишљење о овом појцу има и прота Војислав Лучар, говорећи о њему као о великим зналцу страног (русског и грчког)

и великог карловачког пјенија. Оно се и данас може чути у цркви у Дероњама о великим празницима, јер је Купусинац део свог знања пренео на своје ученике. И када је престао активно да се бави појањем, Купусинац је о празницима одлазио у певницу и увеличавао службу својим присуством.

појачки позив. Од четворице његових ученика, двојица су и данас активни појци у Дероњама. То су Филип Дорословач (рођ. 1928) и његов син Рајко Раја Купусинац (рођ. 1932). Преостала двојица – Ђура Живков и Радован Мијатов – одабрали су другачији животни пут. Први се није дugo бавио

Попис књига из певница цркве Св. Арханђела Михаила у Дероњама

Десна певница:

1. **Осмогласник првогласник**, Беч, 1855.
2. ***Осмогласник петогласник**²⁰
3. свих дванаест **Минеја**, Москва, 1759.
4. ***Триод**
5. **Пентикостар**, Москва, 1795.
6. Ненад Бараки, **Нотни зборник српског народног црквеног појања по карловачком напеву**, Нови Сад, 1923.
7. **Зборник црквених богослужбених песама, псалама и молитава**, Београд, 1958.
8. **Велики типик**, Сремски Карловци, 1891.
9. **Часослов**, Београд, 1967.
10. **Часослов**, Крагујевац, 1986.
11. **Апостол са антифонима уз Господње празнике, Вршац**, 1981.
12. Стеван Мокрањац, **Осмогласник**, Београд, 1964.
13. **Апостол за празнике и недељне дане**, Београд, 1961.
14. **Недеља Свете педесетнице**, Нови Сад, 1942.
15. **Осмогласник првогласник**, Нови Сад, 1988.
16. **Требник**, Сремски Карловци, 1926.

Лева певница:

1. **Осмогласник првогласник**, Москва, 1760. (донашан у Дероње из Каравукова)
2. **Осмогласник петогласник**, Москва, 1760.
3. ***Минеј - март**
4. **Триод**, Москва, 1731.
5. **Пентикостар**, Москва, 1731.
6. ***Србљак**
7. **Књига четрдесет проповеди**, Москва, 1751.
8. **Велики типик**, Београд, 1971.
9. **Антологија**, Москва, 1730.
10. Ненад Бараки, **Нотни зборник српског народног црквеног појања по карловачком напеву**, Нови Сад, 1923.
11. **Зборник црквених богослужбених песама, псалама и молитава**, Београд, 1958.
12. **Часослов**, Београд, 1967.
13. **Правила молебнаја**, Москва, 1765.
14. ***Осмогласник**
15. **Велики зборник стихира и духовних песама**, Нови Сад, 1913.
16. **Зборник стихира, псалама, молитава**, Сремски Карловци, 1913.

Жива активност у дероњској цркви била је традиција у фамилији Купусинаца. Панта Купусинац је љубав према појању наследио од стрица Георгија, који је био монах у манастиру Јошаница код Јагодине, а традицију је наставио његов син Рајко, и данас активан појац цркве у Дероњама.

Пантелија се, осим појањем, бавио и обучавањем младих за

појањем, а Мијатов се посветио свештеничком позиву. Дорословач и Купусинац су почели да уче појање још као дечаци, од првих одлазака на часове веронаке. Дорословач и Живков су били први ученици Пантелије Купусинца, а касније су им се приклучили и нешто млађи Рајко Купусинац и Радован Мијатов. На часовима који су одржавани по завршетку пољ-

ских радова у вечерњим сатима, најпре се учило читање текстова на црквенословенском језику, како би ђацима био олакшан приступ самом појању. Након тога се приступало учењу псалама и тропара, дакле песама које нису изискивале велике извођачке напоре. Следећи корак је било савладавање интонационих формул гласова из **Осмогласника**. Раја Купусинац наводи да му је за учење **Осмогласника** било потребно три до четири године. Појање се учило по записима Ненада Барачког и до данас није изгубило много од своје изворности. Нотни зборник српског народног црквеног појања Ненада Барачког, који садржи песме за дневна и недељна богослужења (вечерење, повечерје, јутрење, литургије, делове **Осмогласника**), као и поједине песме за минејске празнике (Христове, Богородичине и најпознатијих светитеља)¹⁷ представља основу појања у Дероњама. Као добар познавалац великог појања, посебно великих ирмоса, Пантелија Купусинац је део свог знања пренео на Дорословца, мада их је он, како сам каже, до данас углавном заборавио. Појање научено на часовима појци су утврђивали током дугогодишње праксе. Знање мелодијских формул, као и дугогодишње искуство, учинили су да они изузетно добро могу да кроје.¹⁸ Утврђене песме они знају напамет, мада и у њих често уносе лични печат, а стихире и поједине песме из **Минеја** које су им мање познате, редовно бивају искројене. Данас они веома лепо кроје, поју текстове богослужбених песама преведене на савремени српски језик.

Данашњи појци се сећају да су у Дероње често долазили гости, првенствено из Бачке Паланке и Товаришева. За време тих посета „грмело је са обе певнице“, препуне певача који су, заједно са дероњским, учествовали у богослужењу. Певао је и народ у цркви. Тада је у већини кућа постојала **Катавасија**, зборник текстова богослужбених текстова, тако да су готово сви присутни били упознати са оним шта певају. Обично се, такође, да деца из

имућнијих породица посећују часове појања, „како се у цркви не би срамотила“.

У току Другог светског рата црква није престајала да ради. Упркос мађарској окупацији, за време рата све црквене службе су обављане неометано, првенствено захваљујући угледу који је међу властима уживао један од тадашњих појаца и црквењака – Славко Милутинов. Овај човек је најзаслужнији за хумано дело спашавања и довођења избегличке деце из логора у периоду 1941–45. године. Признање за овај подвиг стигло је на име цркве тек 1989. године.

По окончању рата црква је била осиромашена, одузет јој је велики део имовине, па је било тешко плаћати велики број појаца. Државне власти угрожавале су положај Цркве као институције и појединача у њој. Упркос свим недаћама, црквени живот у Дероњама ни у једном моменту није био прекинут. Настављени су и часови веронауке којима је одувек присуствовао велики број деце. Нарочито су активни постали часови по постављењу за пароха Воје Лучара 1962. године. Сва деца која су посећивала часове недељом су одлазила у цркву и певала заједно са појцима. Владика бачки Никанор, који је више пута посетио Дероње, једном приликом је рекао: „Волео сам доћи да чујем ту децу“. Генерације су се смењивале, а појање је остајало како у певницама, тако и ван њих.

Данашњи дероњски појци уживају велики углед. Иако су то људи са оскудним школским образовањем, људи који се углавном баве земљорадњом, они поседују изузетно висок ниво културе духа, што се манифестије, између остalog, кроз жар и љубав који уносе у појачки посао. Њихов ангажман, нарочито Купусинчев, није ограничен само на обавезе у дероњској цркви, него и ван ње. Рајко Купусинац је члан Савета Бачке епархије већ неколико година. Осим тога велики је поборник превода црквених текстова на српски језик, јер сматра да једино на тај начин верници у потпуности могу да учествују у служби. О празницима када у

цркву долази велики број Рома, он чита **Оче наш и Вјеруј** на њиховом језику.

Како сам каже, схватио је да је то „позив који се мора поштовати, јер се њиме износи реч Божија“, па је после повлачења свога оца још приљежнији. На овакву одлуку је сигурно утицала и спознаја да је појачки кадар у великој кризи, као и бојазан да ће врло брзо потпуно да се угаси. У колико мери је број појаца смањен говори и запис са унутрашње корице септембарског **Минеја** да је 1940. године у дероњској цркви било седамнаест појаца, а 1993. свега петорица, од којих само двојица активних.

У Дероњама је до данас очувано једногласно српско црквено народно појање. Хорско певање, које је почело да се развија тридесетих година 19. века у Сремским Карловцима¹⁹, овде није нашло своје место. Каква је будућност црквене музике у Дероњама за сада не може да се претпостави. Талентована деца, која недељом у десној певници певају једногласне познате песме, углавном се опредељују за друге позиве, при чему на појачки и не помишљају. Остаје нада да ће неко од њих, попут Раје Купусинца, осетити потребу и схватити значај овог позива и учинити да он не nestane у потпуности.

Мирослава Попадић

Напомене:

1. Упор, **Летопис управе парохије Дероње**, рукопис, стр. 3.

2. Исто.

3. Јован Исајловић (?., око 1740 – Даљ, 1807). Претпоставља се да је учио у Сремским Карловцима код Ј. Орфелина или код украјинског сликарка В. Романовича. Осим пејзажа, најзначајнија су му дела црквеног сликарства. Између осталих, радио је иконостасе у Сомбору, Чуругу, Врбасу, Маркушици, Тењу, Боботи, Сенти, Бјелом Брду, Дероњама, Деспотову, Чепину као и у Румунији, у манастиру св. Ђурђа. Упор. **Ликовна енциклопедија Југославије**, том 1, Загреб, 1987, стр. 545–546.

4. Рафаило Момчиловић (Дероње, 1875. – Славонска Пожега, 1941) био је од 1887. године ћак у манастиру Ковиљу и Бођанима. У периоду 1894–96. је сликао портрете и религиозне слике. Замонашио се у манастиру Манастира (Ресава) 1897. године, а 1897/98. мо-

нашко удружење га шаље у сликарску школу код К. Кутлика. Студије је наставио у Риму и Москви. Радио је иконостасе у црквама у Пачиру, Великој Крсни, Горњем Ковиљу, у цркви Ружици на Калемегдану и у манастиру Раковици. Упор. *Ликовна енциклопедија Југославије*, том 2, Загреб, 1987, стр. 366.

5. Овај рукопис је библиотеци Матице српске поклонила дероњска црква 1950. године

6. На корицама јунског *Минеја* из десне певнице записано је да је у Дероње донешен из Бача 1759. године. Логична претпоставка је да је са њим стигло и преосталих једанаест *Минеја*. *Осмогласник* из леве певнице стигао је у Дероње из Каравукова 1765. године. Овај податак је записан на унутрашњој страни предње корице.

7. Упор. Д. Петровић, *Шишатовачки појци*, у: *Манастир Шишатовац*, Балканолошки институт САНУ, посебна издања 38, Београд, 1989, стр. 175; иста, *Јероје Мутибарић и карловачко појање* у: *Зборник Матице српске за ликовне уметности* 24, Нови Сад, 1988, стр. 273–274.

8. Списак књига које постоје у певницама дероњске цркве посебно је издвојен у оквиру овога рада.

9. Јаконић је на служби у Дероњама провео 54 године (1893–1947),

где је и умро и био сахрањен. Заменио га је 1947. Дероњац Илија Даниловац, који је службовао петнаест година.

10. Поповић је службовао у Дероњама од 1862. до 1893. године.

11. Упор. *Летопис управе парохије Дероње*, нав. дело, стр. 1–3.

12. Запис се налази на унутрашњој страни предње корице *Зборника стихира, псалама и молитава*, издатог у Сремским Карловцима 1913. године, а који је цркви поклонио поменути Р. Милутинов 1939. године. *Зборник* се налази у левој певници.

13. Црквена сесија је обухватала 82 јутра земље, од чега је 40 добијао свештеник, а остатак је био резервисан за појце, бележнике и ординарце.

14. *Летопис управе парохије Дероње*, нав. дело, стр. 16

15. Нав. дело; Озрен Бингулац (Опатовац крај Вуковара, 1904) музичко образовање је стекао у музичкој школи „Исидор Бајић“ у Новом Саду и на Музичкој академији у Београду. Био је члан хора новосадске опере од 1947, а убрзо након тога и њен солиста. За свој рад и допринос у ширењу музичке културе у Војводини добио је више признања. Упор. *Лексикон југословенске музике*, Загреб, 1984, стр. 74.

16. Ову стихиру је касније у Дероњама певао Филип Дорословац, бивши Купусинчев ученик.

17. Упор. Д. Петровић, *Белешка о аутору* у: Н. Барачки, *Нотни зборник спрског народног црквеног појања по карловачком напеву*, Фототипско издање, Београд, 1995, стр. 3–4.

18. Кројити значи прилагођавати мелодијске формуле одређеног гласа одсечима текста који чине мисаону целину. Прилагођавање се врши одједном, за време службе, без неке претходне припреме. То је надахнути, сложен, стваралачки чин, уметничка вештина. Д. Стефановић, *Црквено појање и црквена музика* у: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 15, Нови Сад, 1994, стр. 24.

19. Д. Петровић, *Српско црквено појање као предмет музиколошких истраживања* у: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 15, Нови Сад, 1994, стр. 33; иста, *Карловачко појање и дело Корнелија Станковића* у: *Корнелије Станковић и његово доба*, САНУ, Научни склопови, књига XXIV, Београд, 1985, стр. 142.

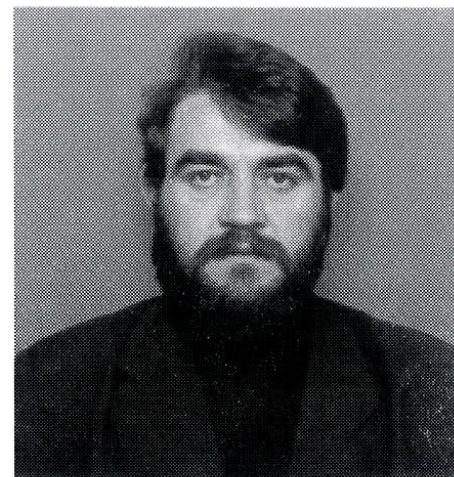
20. На појединим књигама недостају неколико почетних страна на којима се налазе подаци о њиховом издавању. Све књиге које имају овај „недостатак“ биће у тексту означене звездicom (*).

УПОКОЈИО СЕ У ГОСПОДУ ПРОТОНАМЕСНИК ЖИВОСЛАВ Д. МИЛОВАНОВИЋ

После кратке, али тешке и неизлечиве болести у недељу, 14. фебруара 1999. године, упокојио се у Господу протонамесник Живослав Миловановић, парох вишевачки. Отац Живослав је рођен у селу Метлићу код Шапца, 3. фебруара 1959. године, од оца Драгољуба и мајке Зорке. Прва четири разреда основне школе завршио је у Метлићу, а друга четири у Криваји. По завршетку осмогодишњег школовања уписује се у Богословију „Св. Арсеније Сремац“ у Сремским Карловцима, коју успешно завршава 1980. године. Епископ шумадијски Г. Др Сава прима га за клирика Епархије шумадијске и рукополаже у чин ћакона, у Голобоку, 10. октобра 1982. године, а пет дана касније, у манастиру Благовештењу, у чин презвитера. Отац Живослав бива постављен за временог пароха вишевачког, и на том месту остаје до краја живота.

У његовом кратком браку са супругом Драгицом, која је трагично изгубила живот у саобраћајној несрећи, родило се троје деце: син

Бојан и кћери близнакиње, Ката-рина и Кристина. Живот оца Живослава после тога био је веома тежак, али је он чврстом вером у Бога и добром душом све то успешно превазилазио. Био је одличан свештеник, отац и мајка својој деци. За време његовог

Протонамесник
Живослав Миловановић

релативно кратког свештеничког стажа изграђен је велелепни црквено-парохијски дом у Рачи и на-

прављена нова црква у Вишевцу, у којој је он, од освећења, редовно богослужио.

Био је омиљени свештеник у својој парохији. Подједнако су га волели и стари и млади. То се показало и на његовој сахрани. Почев од Заупокојене литургије у рачанској цркви Светих апостола Петра и Павла, чији је он био старешина, па до опела и испраћаја до гроба, одало је пошту мноштво народа из Раче и околине.

Опело је извршио епископ шумадијски Г. Др Сава уз садејство 46 свештеника и 3 ћакона. После прочитаног првог Св. јеванђеља од почившег се опростио архијерејски намесник лепенички протојереј-ставрофор Милутин Петровић, истакавши, сузних очију, његове људске и свештеничке врлине. На крају се од о. Живослава оправтио и писац ових редова.

Почивши протонамесник Живослав Миловановић сахрањен је на градском гробљу у Рачи Крагујевачкој поред своје супруге Драгице.

Драгослав А. Сенић, протојереј

РАСПЕЋІЈА

Л'ВО

Каленић

Година – XXI

Број – 2 (123)/1999

Издавач – Српска православна епархија
шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник – Драгослав
Степковић

Заменик главног и одговорног уредника –
Негослав Јованчевић

Уредништво и администрација –
„Каленић“, 34000 Крагујевац,
Крагујевачког октобра 67

Телефон – 034/332 642

E-mail: spckrag@infosky.net

Штампа – Stillart, Нови Београд,
Алексе Дундића 10

Тираж – 3700 примерака

